

İslâm Hukuku Açısından Taşyıcı Annelikte Nesep Problemi*

Abdullah ARSLAN

Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

PhD Student, Dokuz Eylül University Institute of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences

İzmir/TÜRKİYE

abdullaharslan198819@gmail.com | orcid.org/0009-0002-6245-4940

Özet

Taşyıcı annelik uygulaması modern dönemde ortaya çıktığı için Kur’ân-ı Kerîm’de, hadis kaynaklarında ve ilk dönem fakihlerin eserlerinde yer almamaktadır. Ancak çağdaş İslâm hukukçuları ve araştırmacıları bu yeni meseleyi ele almışlar ve bu hususta farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada, taşyıcı annelik uygulaması sonucu dünyaya gelen çocuğun nesebinin belirlenmesinde ortaya çıkan farklı görüşlerin gerekçeleriyle birlikte ele alınması ve nihayetinde bir sonuca ulaşılması amaçlanmıştır. Bu çalışma, söz konusu uygulama sonucu dünyaya gelen çocuğun nesebinin anne ve baba açısından belirlenmesi hakkında doktrinde ne gibi güncel tartışmaların olduğu, görüş sahiplerinin bakış açıları ve bunların değerlendirilmesinde önem arz etmektedir. Çalışmamız İslâm hukuku kapsamında olduğu için meselenin tıbbi yönü üzerinde fazla durulmamış, sadece çalışmaya temel oluşturması bağlamında ana hatlarıyla ele alınmıştır.

* Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlanmakta olan “İslam Hukuku Açısından Nesep ve İlgili Güncel Problemler” başlıklı doktora tezi kapsamında ulaşılan verilerden üretilmiştir.

Geliş/Received: 02.03.2024 | **Kabul/Accepted:** 26.06.2024 | **Yayın/Published:** 30.06.2024

Atıf/Citation: Arslan, Abdullah. “İslâm Hukuku Açısından Taşyıcı Annelikte Nesep Problemi”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 43 (Haziran 2024), 303-338./Arslan, Abdullah. “The Problem of Lineage in Surrogacy from the Perspective of Islamic Law”. *Journal of Islamic Law Studies* 43 (June 2024), 303-338.

<https://doi.org/10.59777/ihad.1446197>

İntihal/Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

© Abdullah ARSLAN | CC BY-NC-ND 4.0 International

Ayrıca çalışma neseple sınırlı olduğu için bu meseleyle alakalı ceza hukuku konularına yer verilmemiştir.

Çalışmamızda ilk başta taşıyıcı annelik uygulaması ve bu uygulamanın çeşitli yöntemleri hakkında genel bilgilere yer verildi. Elde ettiğimiz verilere göre taşıyıcı annelik daha çok çocuk sahibi olmak isteyen fakat kadının çeşitli sebeplerle hamile kalamamasından dolayı bu isteklerini gerçekleştirilemeyen evli çiftler tarafından tercih edildiği görülmektedir. Bu durumda genellikle evli çiftlerden üreme hücreleri alınarak yapay ortamda döllenirildikten sonra başka bir kadının rahmine nakledilmekte ve sonunda doğum gerçekleşmektedir. Doğumdan sonra çocuk bu uygulamaya başvuran çifte teslim edilmektedir. Burada homolog bir döllenme gerçekleştikten sonra taşıyıcı annelik uygulamasına geçilmektedir. Taşıyıcı annelik denince en çok bu yöntem akla gelmektedir. Bu uygulamanın bir hanımdan alınan yumurta hücresinin diğer hanımın rahmine nakledilmesi şeklinde kocanın birden fazla eşinin olduğu evliliklerde de nadiren görülebilmektedir. Buna evlilik içi taşıyıcı annelik de denebilir. Ancak bunların dışında heterolog yöntemlerle döllenme gerçekleştikten sonra taşıyıcı annelik uygulaması da yapılabilmektedir.

Bu çalışmamızda konuyla ilgili genel bilgilere yer verildikten sonra meselenin fikhî boyutu ana hatlarıyla ele alınmıştır. Zira taşıyıcı anneliğin fikhî hükmü konusunda en belirleyici unsurlardan biri de neseptir. Bu güncel meselenin fikhî hükmünü araştırmak için bazı güncel fıkıh kaynaklarına müracaat ettik ve temelde iki farklı görüşün olduğunu tespit ettik. Bu kapsamda İslâm hukukçularının çoğunluğu genellikle nesep, aile ve toplum düzenine zarar verdiği gerekçesiyle bu uygulamayı câiz görmedikleri; bazıların, çocuğu olmayan çiftlere çocuk sevgisini yaşatmak amacıyla câiz gördükleri anlaşılmaktadır. Aynı şekilde kısaca evlilik içi taşıyıcı annelik olarak adlandırdığımız yöntemin fikhî hükmü konusunda tartışmalar bulunmaktadır. Heterolog döllenme yöntemleriyle gerçekleştirilen taşıyıcı annelik uygulamasının câiz olmadığı noktasında ittifak edilmiştir. Konumuzun odak noktası nesebin belirlenmesindeki farklı görüşleri ve gerekçeleri ele almak olduğu için fikhî hükmünde ayrıntıya girmedik.

Taşıyıcı annelik uygulaması sonucu doğan çocuğun anne ve baba açısından nesebini en yaygın yöntem olmasından dolayı evli çiftlere ait ceninle yapılan uygulama kapsamında ele aldık. Heterolog döllenme ve evlilik içi taşıyıcı annelik uygulamalarıyla ilgili farklı durumlara kendi başlıkları içinde yer verdik. Araştırmalarımıza göre bu uygulama neticesinde doğan çocuğun anne açısından nesebi hakkında görüş birliği yoktur. Çoğunluk tarafından hamile kalan ve çocuğu doğuran kadın anne olarak görülmekte ise de bazıları yumurta sahibi kadının anne olarak değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedir. Aynı şekilde doğan çocuğun babasının kim olacağı da tartışılmıştır. Bazıları çocuğun hukuken sadece annesinin olduğunu babasının olmadığını, bazıları sperm sahibi

erkeğin baba olduğunu, bazıları ise taşıyıcı annenin kocasının baba olduğunu ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Taşıyıcı Annelik Türleri, Anne Açısından Nesep, Baba Açısından Nesep, Yumurta Sahibi Anne, Taşıyıcı Anne.

The Problem of Lineage in Surrogacy from the Perspective of Islamic Law**

Summary

Since the surrogacy emerged in the modern era, it is not mentioned in the Quran, hadiths, and the studies of Muslim jurists in the early periods. However, contemporary Muslim jurists and researchers have addressed this new issue and enounce different views on this matter. Purpose of this study to address the different views that arise in determining the lineage of a child born via surrogacy, along with their justifications, and reach a conclusion. This study is important in the current debates in the doctrine regarding the determination of the lineage of a child born via this practice from the perspectives of the mother and father and the viewpoints of the proponents and the evaluating these viewpoints. Since my study is within the scope of Islamic law, the medical aspect of the issue has not been emphasized much, but has been discussed in a general way to constitute the basis for the study. Additionally, since the study is limited to lineage, no topics related to criminal law concerning this issue have been included.

In this study, I provided general information about the surrogacy and its various methods. According to the inquisitions, surrogacy is mostly preferred by individuals who want to have children but the woman is unable to conceive for various reasons. In this case, reproductive cells are taken from married couples, fertilized in an artificial environment, then transplanted into the uterus of another woman and eventually birth occurs. After birth, the child is handed over to the couple who applied for this practice. After homologous fertilization occurs, surrogacy is applied. This is what is usually thought of when surrogacy is mentioned. This practice, in which the egg cell taken from one woman is transferred to the uterus of the other woman, can rarely be seen in marriages where the husband has more than one wife. This can also be called intra-marital surrogacy. Additionally, surrogacy can also be performed after fertilization occurs through heterologous methods.

In this study, after giving general information about the matter, jurisprudential aspect of the issue is discussed. Because one of the most determining factors regarding the jurisprudence of surrogacy is lineage. To investigate the Islamic legal judgment on this

---

** This study was derived from the data obtained within the scope of the doctorate dissertation titled "Genealogy in Relation to Islamic Law and Related Current Problems", which is being prepared at the Institute of Social Sciences of Dokuz Eylül University.

issue, I consulted some contemporary sources of Islamic jurisprudence and understood that there are two different views. Therefore, I understood that the majority of Muslim jurists do not deem this practice permissible because it harms lineage, family and social order and some others consider it permissible to help the couples who do not have children to experience the love of children. Likewise, there are debates about the Islamic legal judgment of the method we call intra-marital surrogacy. It is agreed that the practice of surrogacy using heterologous fertilization methods is not permissible. Since the focus of my study is to address the different views and justifications in determining lineage, I did not go into detail in the Islamic legal judgment.

I discussed the parentage of the child born via surrogacy within the scope of the application made with the fetus obtained from the reproductive cells of married couples, as it is the most common method. I have included different situations regarding heterologous insemination and intra-marital surrogacy practices under their own headings. According to my research, there is no consensus on the maternal lineage of the child born via this practice. Majority researchers consider the woman who gets pregnant and gives birth as a mother. Some say that the woman who provides the egg should be considered as the mother. Likewise, it was discussed who the father of the newborn child would be. Some stated that the child legally has its mother and not its father. Some stated that the one who provides the sperm is the father. Some stated that the surrogate mother's husband is the father.

Keywords: Islamic Law, Types of Surrogacy, Lineage from the Mother's Point of View, Lineage from the Father's Point of View, Egg Bearing Mother, Surrogate Mother.

Giriş

Yeni üreme tekniklerinin ortaya çıkması cinsel ilişkiyle üremenin birbirinden ayrılmasına ve annelik konusunda bazı problemlere sebep olmuştur. Geleneksel aile düzeninde genetik, taşıyıcı ve sosyal anne tek ve aynı kişidir. Ancak günümüzde taşıyıcı annelik gibi yeni üreme teknikleriyle, genetik ve taşıyıcı anne özellikleri birbirinden ayrılabilir. Bu sebeple tıbbi, hukuki ve dinî kurumların, bu şekilde meydana gelen aile hukuku ilişkileri ve ebeveynlik tartışmalarını yeni boyutlarıyla ele almak zorunda oldukları ortaya çıkmıştır.¹

Taşıyıcı anne, bazı sebeplerden dolayı hamile kalamayan, hamile kalması tehlikeli olan ya da hiçbir sağlık problemi olmadığı halde vücudu bozulmasın diye hamile

---

¹ Sevtap Metin, "Yörüngesinden Çıkan Tabiat: Etik, Sosyal, Psikolojik ve Hukuki Görünümleriyle Taşıyıcı Annelik", *Sağlık Hukuku Makaleleri II*, haz. İstanbul Barosu Yayın Kurulu (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2012), 32.

kalmak istemeyen bir kadının çocuğunu onun yerine karnında taşıyan kadına denir.² Bu uygulama rahmin kiralandığını ve doğumdan sonra bebeği hücre sahiplerine teslim edileceğini beyan eden bir tür sözleşmeye dayanır.³

Taşıyıcı annelik genel olarak tüp bebek (in-vitro) yöntemiyle gerçekleşmektedir. Ancak teoride aşılama (in-vivo) yöntemiyle de gerçekleşebilmektedir. Hatta doğal dölleme ile oluşan embriyonun alınıp başka bir kadının rahmine nakledilmesiyle de taşıyıcı anneliğin gerçekleşmesi mümkündür.⁴

Bu çalışmada modern dönemde ortaya çıkan taşıyıcı annelik uygulaması hakkında genel bilgiler verdikten sonra bu uygulamanın fikhî hükmüyle ilgili farklı görüşlere çok ayrıntıya girmeden genel manada değinildi. Çalışmanın başlığından da anlaşılacağı üzere bu çalışmada asıl amaç taşıyıcı annelik uygulaması sonucu doğan çocuğun nesebinin belirlenmesidir. Zira taşıyıcı annelik ve buna benzer uygulamalar ortaya çıkmadan önce yumurta sahibi ve doğuran kadın aynı kişi olduğundan İslâm hukuku açısından dünyaya gelen bir çocuğun anne cihetinden nesebi bir sorun teşkil etmiyordu. İslâm hukukunda neseple ilgili problemler ve tartışmalar genellikle babanın belirlenmesi hususunda meydana geliyordu. Ancak tıp biliminin gelişmesi ve ilerlemesiyle üreme konusunda yeni tekniklerin ortaya çıkması ve bu tekniklerin kullanılması annenin hangi kadın olduğu gibi bir nesep problemini ortaya çıkarmıştır. Normal şartlarda nesep, baba açısından önem arz ederken taşıyıcı annelik gibi karmaşık bir meselede anne açısından daha önemli hale gelmiştir. Çünkü normal şartlarda kadın bir çocuk dünyaya getirir ve onunla evli olan erkek de baba olarak belirlenir. Annenin doğumla belirli olduğu bir dönemde babayı belirlemek konusunda herhangi bir problem olmadığı sürece bir zorluk yaşanmıyordu. Ancak annenin belirli olmadığı bir dönemde babanın belirlenmesi nasıl mümkün olacaktır? Sadece babanın belirli olmadığı durumlarda bile bireysel ve toplumsal açıdan ne kadar müşkül bir duruma düşüldüğü göz önünde bulundurulursa annenin ve babanın her ikisinin de belirsizliğinin pek çok yönden ne kadar büyük bir probleme yol açacağı ortadadır. İslâm hukuku açısından bakıldığında

² Cemile Turgut, *Yapay Dölleme Taşıyıcı Annelik ve Soybağına İlişkin Hukuki Sorunlar* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016), 107; Nagehan Kırkbeşoğlu, *Soybağı Alanında Biyoetik ve Hukuk Sorunları* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2006), 68; Nagehan Gürbüz, *Biyotıp Hukukunda İnsan Onuru* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014), 79; Kübra Nur Dindar, “Taşıyıcı Annelik Yoluyla Doğan Çocuğun Soybağına Uygulanacak Hukuk ve Kamu Düzeni Etkisi”, *Fasikül CEHAMER Aylık Hukuk Dergisi* 12/132 (Kasım 2020), 14; Sevtap Metin, *Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk* (İstanbul: Betim Yayınları, 2019), 159; Metin, “Yörüngesinden Çıkan Tabiat”, 7. İv Psalti, *Tüpteki Bebek*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997), 136, 140.

³ Esra Kartal Soysal, *Posthüman Dünyada Üreme Felsefi Bir Giriş* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2023), 57.

⁴ Ayşe Şimşek, *İslam Hukuku Açısından Taşıyıcı Annelik* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 16-17; Enver Osman Kaan, *Günümüz Fıkıh Meseleleri* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2021), 59.

taşıyıcı annelik uygulamasının câiz olmadığı ifade edilmesi problemin çözümünde yeterli değildir. Zira câiz görülmeyen bu uygulama neticesinde doğan çocukların nesebinin belirlenmesi de İslâm hukukunun amaçlarından biri olan bireysel ve toplumsal maslahatın gerçekleşmesi için elzemdir. Bu sebeple çağdaş İslâm hukukçuları bu uygulamanın câiz olup olmaması şeklindeki fikhî boyutunu değerlendirmekle kalmamışlar problemin çözümü ve maslahatın gerçekleşebilmesi için bu uygulamayı nesep hükümleri açısından da ele almışlardır. Biz de bu çalışmada taşıyıcı annelik uygulamasında ortaya çıkan nesep problemini ele alıp bu konudaki farklı görüşleri gerekçeleriyle birlikte inceleyeceğiz ve ardından bir sonuca ulaşmaya çalışacağız.

1. Taşıyıcı Annelik Yöntemleri

Taşıyıcı annelik uygulaması tercih edilen yöntemlere göre, bu uygulamanın ticari amaç taşıyıp taşımadığına göre ve yabancılik unsuru içerip içermemesine göre farklı türlere ayrılmaktadır.⁵ Biz çalışma konumuz gereği taşıyıcı annelik türlerini tercih edilen yöntemlere göre yani farklı döllenme kombinasyonlarına göre ele aldık.

1.1. Homolog Döllenme Sonrası Taşıyıcı Annelik

Bu yöntemde evli bir kadının yumurtası kocasının spermiyle tüpte döllendirildikten sonra hamilelik için gönüllü olan bir başka kadının rahmine yerleştirilir. Bu uygulama sonucu doğan çocuk yumurta ve sperm sahibi anne babaya teslim

---

⁵ Dindar, "Taşıyıcı Annelik", 15.

edilmektedir.⁶ Bu yöntemle başvuran anne ve baba çocuğun genetik ve sosyal anne ve babası olmaktadır.⁷ Taşıyıcı annelik denildiğinde en çok bu yöntem akla gelmektedir.⁸

1.2. Heterolog Döllenme Sonrası Taşıyıcı Annelik

Taşıyıcı annelik uygulaması, sperm bağıışı, yumurta bağıışı ve embriyo bağıışı şeklinde gerçekleşen heterolog döllenme yöntemleri ile de yapılabilmektedir.

Sperm bağıışında kadından yumurta alınarak aralarında evlilik bağı olmayan yabancı bir adamın spermiyle döllenirilir. Bu yöntemle elde edilen döllenmiş yumurta hamileliği üstlenen bir başka kadının rahmine yerleştirilir. Hamilelik sona erip de doğum gerçekleştiğinde bebek yumurta sahibi kadına teslim edilir. Bu yöntemle evli

⁶ Ali Abdurrahman Âmir, *Ahkâmü'l-iştibâh fi'n-nesebi fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Kahire: Dâru's-Selâm, 2012), 239; Muhammed Ali el-Bâr, *Din ve Tıp Açısından Tüp Bebek*, çev. Adil Bebek (İstanbul: Nesil Yayınları, 1989), 64-65, 91; Muhammed Ali el-Bâr, "et-Telkîhu's-Sinâî ve Etfâlü'l-Enâbîb", *Mecelletü Mecmei'l-Fikhi'l-İslâmî* 2/1 (1986), 282, 298; Ahmed Halef Süleyman el-Cübûrî, *Ahkâmu't-telkîhu's-sinâî ve bunûki'l-menî ve'l-ecinneti fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Amman: es-Sivâki'l-İlmiyye, 2015), 154, 227; Ali Muhammed Yûsuf el-Muhammedî, *Ahkâmun'n-neseb fi's-şerîati'l-İslâmiyye* (Devha: Dâru'l-Katari bin Fecae, 1994), 224; Yâsîn b. Nâsir b. Mahmûd el-Hatîb, *Sübûtu'n-nesebi dirâsetü mukârane* (Cidde: Dâru'l-Beyânî'l-Arabî, 1987), 315; Şevkî Zeke-riyyâ es-Sâlihî, *et-Telkîhu's-sinâî ed-dâhilî ve'l-hâricî beyne's-şerîati'l-İslâmiyye* (Kahire: el-İlm ve'l-Îmân, 2005), 90; Ahmed Muhammed Lütfî Ahmed, *et-Telkîhu's-sinâî beyne akvâli'l-etıbbâu ve erâe'l-fukâhâ* (İskenderiyye: Dâru'l-Fikri'l-Câmia, 2006), 118; Muhammed b. Yahya b. Hasan en-Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâî beyne't-tahlîl ve't-tahrîm* (Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân, 2011), 124; Ferec Muhammed Muhammed Sâlim, *Vesâilü'l-İhsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid ve davâbituhû: dirâse mukârane beyne'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kânûni'l-vazî* (İskenderiyye: Mektebetü'l-Vefâi'l-Kanuniyye, 2012), 497, 506; Ârif Ali Ârif el-Karadâğî, *Kazâyâ fikhiyye fi nakli'l-a'zâi'l-beşeriyye* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 2012), 250-251; Ârif Ali Ârif, "Taşıyıcı Anne veya Kiralanmış Rahim Konusunda İslami Bir Bakış", çev. Esra Rahat Özer, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 17 (Nisan 2011), 394; Ahmed Zîb, *Nazariyyetü'z-zarûretü't-tıbbiyye fi'l-fikhi'l-İslâmî ve tatbikâtuha'l-muâsıra* (Dimaşk, Beyrut: Daru'l-Muktebes, 2019), 215-217; Münâ Saîd Tâhâ Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmu'l-fikhiyyeti't-tıbbiyye el-hâssatü bi'l-cenîn ve't-tıfl* (Riyad: Dâru'l-Yâsir, 2017), 125; Süfyan b. Ömer Burkia, *en-Nesebü ve medâ te'sîru'l-müsteciddeti'l-ilmiyeti fi isbatihî* (Riyad: Daru Künûzi İşbiliya, 2007), 410, 412-413; Muhammed el-Mursî Zehra, *el-İncâbu's-sinâî ahkâmuhu'l-kânûniyye ve hudûduhû's-şerîyye dirâse mukârane* (Kuveyt: el-Câmiatü'l-Kuveytiyye, 1993), 158; Abdulhâlim İbrahim Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra fi manzûri'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kânûni'l-vazî* (İskenderiyye: Mektebetü'l-Vefâi'l-Kânûniyye, 2015), 254; Erol, *Yapay Döllenme*, 61-62, 65; Gürbüz, *İnsan Onuru*, 80; Metin, *Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk*, 160; Metin, "Yörüngesinden Çıkan Tabiat", 7-9; Haluk N. Nomer, "Sunî Döllenme Dolayısıyla Ortaya Çıkabilecek Nesep Problemleri", *M. Kemal Oğuzman Anısına Armağan* (İstanbul: Beta Yayınları, 2000), 559.

⁷ Erol, *Yapay Döllenme*, 65; Gürbüz, *İnsan Onuru*, 80; Metin, *Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk*, 160; Metin, "Yörüngesinden Çıkan Tabiat", 9.

⁸ Hasan Maçın, "Taşıyıcı Anneliğin Fikhi ve Etik İmkânı Üzerine Bir Deneme", *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi* 7 (Ekim 2020), 57-58.

kadının rahmi işlevini yitirdiği halde yumurtalıkları sağlamsa ve koca da kısır olup çocuk sahibi olmak istiyorsa başka bir kadın hamileliği üstlenmektedir.⁹

Yumurta bağışında kocadan sperm alınır ve aralarında evlilik bağı olmayan başka bir kadının yumurtasıyla döllendirilip yine aynı kadına veya yumurta sahibi olmayan başka bir kadının rahmine nakledilmektedir. Başka bir kadına nakledilirse çocuğun yumurta sahibi anne, rahim sahibi anne ve bu iş için ücret ödeyen anne olmak üzere üç annesi olabilmektedir. Bu yöntem kocanın sağlıklı olup, karısının yumurtalığı ve rahmi sağlıklı olmadığı evliliklerde başvurulmaktadır.¹⁰ Bu yöntem taşıyıcı anneye kocanın spermi aşılanarak da gerçekleştirilmektedir.¹¹

Embriyo bağışında yumurta bağışçısı bir kadının yumurtası sperm bağışçısı bir erkeğin spermile döllendirilir. Döllenen yumurta taşıyıcı ya da kiralık anne olarak adlandırılan evli ya da bekâr başka bir kadına ya da yumurta sahibi kadına yerleştirilir.¹² Bu yöntem evli kadının yumurtalıkları ve rahmi işlevini yerine getiremediği gibi kadının kocasında da kısırılık sorunu bulunuyorsa ve buna rağmen çocuk sahibi olmak istiyorlarsa başvurulmaktadır.¹³ Doğum gerçekleşince çocuk, bu yöntemle başvuran çiftlere teslim edilmektedir.¹⁴

1.3. Evlilik İçi Taşıyıcı Annelik

Taşıyıcı annelik konusunda evlilik içi bir yöntem de bulunmaktadır. Bu yöntemde bir adamın iki hanımı vardır ve bir hanımdan yumurta alınarak kocasının

⁹ Bâr, “et-Telkîhu’s-sinâî”, 307; Âmir, *Ahkâmü’l-iştibâh*, 235; Cübûrî, *Ahkâmu’t-telkîhi’s-sinâî*, 228; Sâlim, *Vesâilü’l-ihsâbi’t-tıbbiyyi’l-müsâid*, 498, 508-509, 853; Karadâğî, *Kazâyâ fikhîyye*, 258-259; Ârif, “Taşıyıcı Anne”, 396; Zîb, *Nazariyyetü’z-zarûretî’t-tıbbiyye*, 217; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmu’l-fikhîyyeti’t-tıbbiyye*, 126; Sa’d b. Abdulazîz b. Abdullah eş-Şüveyrih, *Ahkâmu’t-telkîhi gayru’t-tabîî* (Riyad: Künûzü’l-İşbîliyye, 2009), 1/444; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 256; Nomer, “Nesep Problemleri”, 560.

¹⁰ Bâr, *et-Telkîhu’s-Sinâî*, 306; Sâlim, *Vesâilü’l-ihsâbi’t-tıbbiyyi’l-müsâid*, 853; Ârif, “Taşıyıcı Anne”, 397; Ziyâd Ahmed Selâme, *Etfâlü’l-enâbîb beyne’l-ilmî ve’ş-şerîa* (Beyrut: ed-Dârü’l-Arabiyye li’l-Ulûm, 1996), 99; Zîb, *Nazariyyetü’z-zarûretî’t-tıbbiyye*, 217; Şüveyrih, *Ahkâmu’t-telkîhi gayru’t-tabîî*, 1/444; Burkia, *en-Nesebü*, 465-466; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 256; Nomer, “Nesep Problemleri”, 560.

¹¹ Erol, *Yapay Döllenme*, 65.

¹² Bâr, *Tüp Bebek*, 92; Âmir, *Ahkâmü’l-iştibâh*, 237; Cübûrî, *Ahkâmu’t-telkîhi’s-sinâî*, 227; Sâlim, *Vesâilü’l-ihsâbi’t-tıbbiyyi’l-müsâid*, 497-498, 853; Karadâğî, *Kazâyâ fikhîyye*, 259; Selâme, *Etfâlü’l-enâbîb*, 100, 107; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmu’l-fikhîyyeti’t-tıbbiyye*, 126; Şüveyrih, *Ahkâmu’t-telkîhi gayru’t-tabîî*, 1/445; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 255; Metin, *Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk*, 160; Metin, “Yörüngesinden Çıkan Tabiat”, 9; Nomer, “Nesep Problemleri”, 560-561.

¹³ Bâr, *et-Telkîhu’s-Sinâî*, 306; Âmir, *Ahkâmü’l-iştibâh*, 237-238; Selâme, *Etfâlü’l-enâbîb*, 100; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 255; Erol, *Yapay Döllenme*, 65; Metin, *Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk*, 160; Metin, “Yörüngesinden Çıkan Tabiat”, 9.

¹⁴ Erol, *Yapay Döllenme*, 65; Metin, *Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk*, 160; Metin, “Yörüngesinden Çıkan Tabiat”, 9; Nomer, “Nesep Problemleri”, 561.

spermiyle döllendirilir. Döllendirilen yumurta diğer hanımın rahmine yerleştirilir. Buna taşıyıcı kuma da denilmektedir.¹⁵

2. Taşiyıcı Anneliğin Fıkhî Hükümü

Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde taşıyıcı annelik meselesiyle ilgili açık bir ifade bulunmamaktadır. Kendi zamanlarında böyle bir mesele olmadığı için klasik dönem fakihleri de bu konuda bir görüş bildirmemişlerdir. Ancak çağdaş İslâm hukukçuları ve araştırmacıları Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerden çıkarılmış genel kaide ve hükümlerle bu yeni mesele hakkında hüküm bulmaya çalışmışlardır.¹⁶

Taşiyıcı annelik uygulamasının hükmü hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır.¹⁷

a) Birinci Görüş: Taşiyıcı annelik câizdir.¹⁸ Bu görüş sahiplerinin gerekçelerini şöyle özetlemek mümkündür: Bir kadının sütanne olarak kiralınması câiz olduğuna göre taşıyıcı anne olarak da kiralınması câizdir. Çünkü rahim de süt gibi çocuğun gelişimine katkı sağlamaktadır.¹⁹ Taşiyıcı annelikte rahimden genetik özellikler çocuğa

¹⁵ Âmir, *Ahkâmü'l-iştibâh*, 240; Bâr, *Tüp Bebek*, 65-66, 93; Bâr, *et-Telkîhu's-sinâi*, 282-283, 299; Mahmûd Ahmed Tâhâ, *el-İncâb beyne'l-meşrûiyeti ve't-tecrîm* (el-Mansûra: Dâru'l-Fikri ve'l-Kânûn, 2015), 136; Cübûrî, *Ahkâmu't-telkîhi's-sinâi*, 154, 225; Sâlihî, *et-Telkîhu's-sinâi*, 91, 112; Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâi*, 123; Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 497; Karadâğî, *Kazâyâ fikhîyye*, 253-254; Muhammed b. Hâil b. Gaylân Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-İncâb* (Riyad: Dâru'l-Kunûzi'l-İşbiliyya, 2011), 2/803; Sâra Şâfi Saîd el-Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-İncâb ve men'i'l-haml fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2013), 443-444; Ârif, *Taşiyıcı Anne*, 397; Selâme, *Etfâlü'l-enâbib*, 101; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/353; Burkia, *en-Nesebü*, 446; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 254; Maçin, "Taşiyıcı Anneliğin Fıkhî ve Etik İmkânı Üzerine Bir Deneme", 58.

¹⁶ Maçin, "Taşiyıcı Anneliğin Fıkhî ve Etik İmkânı Üzerine Bir Deneme", 58-59.

¹⁷ Tâhâ, *el-İncâb*, 142; Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 797; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-İncâb*, 2/783.

¹⁸ Tâhâ, *el-İncâb*, 142; Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 798; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-İncâb*, 2/784; en-Nahvî Süleymân, *et-Telkîhu's-sinâi fi'l-kânûni'l-Cezâiri ve's-şerâti'l-İslâmiyye ve'l-Kânûni'l-Mukâran* (Ceza-yir: Câmîati'l-Cezâir 1, Külliyyetü'l-Hukûk, Doktora Tezi, 2010-2011), 180; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmu'l-fikhiyyeti't-tıbbiyye*, 128; Ayşe Şimşek, "İslâm Hukuku Açısından Taşiyıcı Annelikte Meşruiyet Tartışmaları", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 24 (Ekim 2014), 249; Şimşek, *Taşiyıcı Annelik*, 44; Kaan, *Fıkah Meseleleri*, 63; Nail Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2018), 140; İbrahim Paçacı, "IV. Oturum Dinî Açından Problem Oluşturan Tıbbî Meseleler-II", *Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı II*, haz. Mehmet Bulut (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), 175; Mehmet Erdoğan, "IV. Oturum Dinî Açından Problem Oluşturan Tıbbî Meseleler-II", *Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı II*, haz. Mehmet Bulut (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), 178-179. Bu görüşte olan Mehmet Erdoğan bunun insani bir yardım olduğunu ve hatta bunu üstlenen kadına cül' adında bir ödül verilebileceğini belirtmektedir.

¹⁹ Ahmed, *et-Telkîhu's-sinâi*, 254-255; Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 799; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-İncâb*, 2/788; Süleymân, *et-Telkîhu's-sinâi*, 180; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmu'l-fikhiyyeti't-tıbbiyye*, 138-139; Şimşek, "İslâm Hukuku Açısından Taşiyıcı Annelikte Meşruiyet Tartışmaları", 250-251; Şimşek, *Taşiyıcı Annelik*, 45; Kaan, *Fıkah Meseleleri*, 63-64; Paçacı, "Dinî Açından Problem Oluşturan Tıbbî Meseleler-II", 175.

geçmediği için neseplerin karışması söz konusu değildir.²⁰ Bu uygulama hamile kalamayan bir kadının çocuk sahibi olabilmesi için bir zarurettir. Bu zaruret çocuk sahibi olmayan karı kocanın bu uygulamaya başvurmasını câiz hale getirir.²¹

b) İkinci Görüş: Çağdaş İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre taşıyıcı annelik uygulamaları câiz değildir.²² Bu görüş sahiplerinin gerekçelerini şöyle özetlemek mümkündür: Taşıyıcı annelik uygulamasında üçüncü bir tarafın dâhil olduğu, taraflar arasında hukuki bir bağ bulunmadığı için zinaya benzemesi,²³ annelik fitratına aykırı davranılması,²⁴ avret yerlerinin görülmesi,²⁵ yabancı bir erkeğin firâşi işgal edilerek

²⁰ Ahmed, *et-Telkîhu's-sinâi*, 257; Sâlim, *Vesâilü'l-İhsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 803; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/787; Süleymân, *et-Telkîhu's-sinâi*, 180.

²¹ Sâlim, *Vesâilü'l-İhsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 801; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmu'l-fikhiyyeti't-tıbbiyye*, 143; Metin, *Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk*, 166; Metin, "Yörüngesinden Çıkan Tabiat", 31; Şimşek, "İslâm Hukuku Açısından Taşıyıcı Annelikte Meşruiyet Tartışmaları", 252; Şimşek, *Taşıyıcı Annelik*, 48-49; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 64; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı*, 143; Sümeyye Kayar, *İslam Hukuku ve Türk Medeni Hukuku Açısından Sahih Evlilik Akdi Dışında Oluşan Neseplere ve Ortaya Çıkan Sonuçlar* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 57.

²² Bâr, *et-Telkîhu's-Sinâi*, 282; Bâr, *Tüp Bebek*, 64; Tâhâ, *el-İncâb*, 145; Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 235, 238-239; Muhammedî, *Ahkâmun'n-neseb*, 224; Hatîb, *Sübûtu'n-nesebi dirâsetü mukârane*, 318-320; Sâlim, *Vesâilü'l-İhsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 492, 807, 822; Karadâğî, *Kazâyâ fikhiyye*, 251; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/783, 801; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasıla bi'l-ukm ve'l-incâb*, 454; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 394; Ali Muhyiddin el-Karadâğî - Ali Yusuf el-Muhammedî, *Fikhu'l-kazâyâ't-tıbbiyyeti'l-muâsıra-dirâse fikhiyye tıbbiyye mukârane* (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2006), 582, 587; Selâme, *Etfâlü'l-enâbîb*, 100-101, 103, 106, 108, 126; Zîb, *Nazariyyetü'z-zarûreti't-tıbbiyye*, 217; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmu'l-fikhiyyeti't-tıbbiyye*, 127, 149; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/356; Burkia, *en-Nesebü*, 413-414; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 260, 310; Şimşek, "İslâm Hukuku Açısından Taşıyıcı Annelikte Meşruiyet Tartışmaları", 243; Şimşek, *Taşıyıcı Annelik*, 37; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 66, 69, 71; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı* 137; Kayar, *Sahih Evlilik Akdi Dışında Oluşan Neseplere*, 56; Esra Özer, *Hanefti ve Şafii Mezhepleri Çerçevesinde İslâm Hukukunda Neseplere* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 191.

²³ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 235; Muhammedî, *Ahkâmun'n-neseb*, 224-225, 229; Hatîb, *Sübûtu'n-nesebi* 318-319; Ahmed, *et-Telkîhu's-sinâi*, 246; Karadâğî, *Kazâyâ fikhiyye*, 251; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/792-793; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 394; Karadâğî - Muhammedî, *Fikhu'l-kazâyâ't-tıbbiyyeti'l-muâsıra*, 582, 587; Zîb, *Nazariyyetü'z-zarûreti't-tıbbiyye*, 217; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmu'l-fikhiyyeti't-tıbbiyye*, 129; Burkia, *en-Nesebü*, 413; Şimşek, "İslâm Hukuku Açısından Taşıyıcı Annelikte Meşruiyet Tartışmaları", 245; Şimşek, *Taşıyıcı Annelik*, 39; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 62; Ülfet Görgülü - Zekiye Demir, "Üreme Turizmi Yoluyla Kadınların Nesneleştirilmesi-Dini Perspektiften Bir Değerlendirme-", *Journal of Analytic Divinity* 7/1 (Haziran 2023), 18.

²⁴ Muhammedî, *Ahkâmun'n-neseb*, 225; Sâlim, *Vesâilü'l-İhsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 812, 814; Karadâğî - Muhammedî, *Fikhu'l-kazâyâ't-tıbbiyyeti'l-muâsıra*, 582; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 61.

²⁵ Muhammedî, *Ahkâmun'n-neseb*, 225; Sâlim, *Vesâilü'l-İhsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 815; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/798; Karadâğî - Muhammedî, *Fikhu'l-kazâyâ't-tıbbiyyeti'l-muâsıra*, 582; Şimşek, *Taşıyıcı Annelik*, 43; Şimşek, "İslâm Hukuku Açısından Taşıyıcı Annelikte Meşruiyet Tartışmaları", 248; Görgülü - Demir, "Üreme Turizmi Yoluyla Kadınların Nesneleştirilmesi", 20-21.

karısıyla ilişkiye girememesi,²⁶ insan vücudunun ve anneliğin ticarete konu olması,²⁷ aile hayatının ve kavramının çökmesine zemin hazırlaması,²⁸ neseplerin karışması ve doğan çocuğun annesinin yumurta sahibi kadın mı yoksa bu çocuğu karnında taşıyan kadın mı olduğunun belli olmaması gibi çeşitli problemler söz konusu olmaktadır.²⁹ Bu meseleyle alakalı her iki kadın arasında sıklıkla anlaşmazlıklar ve davalar ortaya çıkmıştır.³⁰ Hâlbuki Kur'an'a göre³¹ tartışmaya sebep olan her şey yasaklanmıştır.³² Taşiyıcı annelik bazı ahlaki, psikolojik, sosyal ve bilimsel açıdan problemlere ve bazı kötülüklerin yayılmasına sebep olur.³³ Birçok probleme ve kötülüğe yol açan taşiyıcı anneliğin evlatlıktan daha büyük bir günah olduğu aşikârdır. Çünkü taşiyıcı annelik evlatlığa ve zinaya benzediği için her iki haramı da kapsamaktadır.³⁴

Aynı şekilde iki karısı bulunan bir adamın spermi ile çocuk sahibi olamayan karısının yumurtası tüpte döllendirildikten sonra diğer karısının rahmine nakledilmesi

²⁶ Muhammedî, *Ahkâmun'n-neseb*, 225; Tâhâ, *el-İncâb*, 146-147; Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 813; Medhacî, *Ahkâmü'n-nevâzil fî'l-İncâb*, 2/793; Karadâğî - Muhammedî, *Fıkhü'l-kazâyâ't-tıbbiyyeti'l-muâsıra*, 582; Süleymân, *et-Telkîhu's-sinâi*, 179; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmü'l-fikhiyyeti't-tıbbiyye*, 130, 132-133; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 310.

²⁷ Tâhâ, *el-İncâb*, 148; Medhacî, *Ahkâmü'n-nevâzil fî'l-İncâb*, 2/802-803; Ârif, *Taşiyıcı Anne*, 391-392; Zîb, *Nazariyyetü'z-zarûreti't-tıbbiyye*, 221-222; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmü'l-fikhiyyeti't-tıbbiyye*, 130-131; Zehra, *el-İncâbu's-Sinâi*, 168; Kırkbeşoğlu, *Soybağı Alanında Biyoetik ve Hukuk Sorunları*, 70; Metin, *Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk*, 161; Metin, "Yörüngesinden Çıkan Tabiat", 24; Şimşek, *Taşiyıcı Annelik*, 30-32, 41-44; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 63; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı*, 138; Görgülü - Demir, "Üreme Turizmi Yoluyla Kadınların Nesneleştirilmesi", 19-20; Medhacî, *Ahkâmü'n-nevâzil fî'l-İncâb*, 2/802-803; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmü'l-fikhiyyeti't-tıbbiyye*, 131, 151; Şüveyrih, *Ahkâmü't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/375; Zîb, *Nazariyyetü'z-zarûreti't-tıbbiyye*, 222; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı*, 138.

²⁸ Tâhâ, *el-İncâb*, 147; Şimşek, *Taşiyıcı Annelik*, 31; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 61; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı*, 139; Ülfet Görgülü, "Taşiyıcı Annelik-Fıkhi Bir Bakış", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 15 (Nisan 2010), 202.

²⁹ Bâr, "et-Telkîhu's-Sinâi", 306-307; Bâr, *Tüp Bebek*, 64; Tâhâ, *el-İncâb*, 147; Muhammedî, *Ahkâmun'n-neseb*, 229-230; Ahmed, *et-Telkîhu's-sinâi*, 246; Süleymân, *et-Telkîhu's-sinâi*, 178; Zîb, *Nazariyyetü'z-zarûreti't-tıbbiyye*, 222; Şüveyrih, *Ahkâmü't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/377; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 169; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 285-286.

³⁰ Bâr, *Tüp Bebek*, 91; Cübûrî, *Ahkâmü't-telkîhi's-sinâi*, 161; Karadâğî, *Kazâyâ fikhiyye*, 251; Medhacî, *Ahkâmü'n-nevâzil fî'l-İncâb*, 2/793; Ârif, *Taşiyıcı Anne*, 392; Zîb, *Nazariyyetü'z-zarûreti't-tıbbiyye*, 221; Kırkbeşoğlu, *Soybağı Alanında Biyoetik ve Hukuk Sorunları*, 71-72; Metin, *Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk*, 430; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 60; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı*, 139; Görgülü, "Taşiyıcı Annelik", 200; Metin, "Yörüngesinden Çıkan Tabiat", 35.

³¹ el-Enfâl 8/46.

³² Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 813; Medhacî, *Ahkâmü'n-nevâzil fî'l-İncâb*, 2/793.

³³ Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 823; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmü'l-fikhiyyeti't-tıbbiyye*, 149-150; Görgülü, "Taşiyıcı Annelik", 201-202, 205; Görgülü - Demir, "Üreme Turizmi Yoluyla Kadınların Nesneleştirilmesi", 21.

³⁴ Tâhâ, *el-İncâb*, 152.

suretiyle yapılan evlilik içi taşıyıcı annelik yönteminin hükmü konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır.³⁵

Yumurta, sperm ve embriyo bağışığı şeklinde gerçekleşen taşıyıcı annelik uygulamalarının hepsinde araya yabancı unsurlar dâhil olmuştur. Bu tür taşıyıcı annelik uygulamalarının haram olmasında ittifak edilmiştir.³⁶

Değerlendirme: Modern dönemde bir problem olarak ortaya çıkan taşıyıcı annelik uygulamasının fikhî hükmü konusunda ihtilaf bulunmaktadır. Çağdaş İslâm hukukçularının çoğunluğu bu uygulamayı câiz görmezken, bazıları câiz görmüştür.

Câiz görenler bu uygulamayı sütannelik uygulamasıyla kıyaslamışlar ve doğal yöntemle çocuk sahibi olamayanlar için bir zaruret olarak görmüşlerdir. Onlara göre rahim, genetik özellikleri cenine aktarmadığı için neseplerin karışması gibi bir sorun da olmayacağından bu uygulamanın bir mahzuru yoktur.

Çağdaş İslâm hukukçularının çoğunluğu taşıyıcı annelik uygulamalarının bireysel, toplumsal, dinî ve hukuki açıdan zararlarından dolayı câiz olmadığını belirtmişlerdir.

Kanaatimizce birçok yönden zararı bulunan bu uygulamanın câiz olmaması gerekir. Taşıyıcı annelik uygulaması, çocuğu olmayan evli çiftler için bir maslahat gibi görülebilir. Fakat İslâm hukukuna göre bir şeyin câiz olması için maslahat-mefsedet dengesinin sağlanması gerekir. Nitekim “*Def-i mefâsid celb-i menâfi'den evlâdır*”³⁷ külli kaidesine göre kötülüklerin giderilmesi maslahatın sağlanmasından önceliklidir. Sedd-i zerâi ilkesine göre de kötü olan işlerden uzak durulması daha doğrudur. Ayrıca Kur’ân-ı Kerîm’de haram kılınan³⁸ içkinin ve kumarın bazı faydaları olduğundan bahsedilse de zararının faydasından daha fazla olduğu belirtilmiştir.³⁹ Sonuç olarak içki ve kumar bazı faydaları var diye helâl kılınmamış bilakis zararlarından dolayı haram kılınmıştır. Bu

³⁵ Tâhâ, *el-İncâb*, 136; Cübûrî, *Ahkâmu't-telkîhi's-sinâi*, 225; Hatîb, *Sübûtu'n-nesebi*, 316.

³⁶ Âmir, *Ahkâmü'l-iştibâh*, 238; Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 508-510; Karadâğî, *Kazâyâ fikiyye*, 259; Hâcîrî, *el-Ahkâmü'l-muttasıla bi'l-ukm ve'l-İncâb*, 488; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 396-397; Selâme, *Etfâlü'l-enâbîb*, 99-101, 103, 108; Burkia, *en-Nesebü*, 466; Şimşek, “İslâm Hukuku Açısından Taşıyıcı Annelikte Meşruiyet Tartışmaları”, 254-255; Şimşek, *Taşıyıcı Annelik*, 52-53; Kaan, *Fıkah Meseleleri*, 71; Çam, *İslâm Hukukunda Ceninin Ahkâmı*, 138.

³⁷ Celâleddîn Abdurrahman es-Suyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi kavâidi ve'l-furûi fikiyyeti's-Şâfiyye* (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1403/1983), 87.

³⁸ el-Mâide 5/90.

³⁹ “Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: Onlarda hem büyük günah (zarar), hem de insanlar için yararlar vardır. Ama günahları yararlarından büyüktür...” el-Bakara 2/219.

açından bakıldığında taşıyıcı anneliğin bazı faydaları olabilir. Ancak zararı faydasından fazla olan bu uygulamadan uzak durmak daha doğru olacaktır.

Bu uygulamayı câiz görenlerin sütannelikle kıyas yapmaları kanaatimizce doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü sütannelik, dünyaya gelen bir bebeğin beslenmesi için zaruret olabilir. Fakat bu zaruret taşıyıcı annelikte yoktur.⁴⁰ Bu durumda taşıyıcı annelik bir zaruret olarak kabul edilemez.

Kanaatimizce taşıyıcı annelik gibi bir yöntem, câiz olmadığı ve bu konuda zaruret bulunmadığı için tercih edilmemelidir. Bunun yerine dinî açıdan uygun olan üreme yöntemleri tercih edilmelidir. Evli çiftler çocuk sahibi olamıyorlarsa câiz olmayan bir yöntem tercih etmek yerine bunun bir imtihan olduğunu bilip sabretmeleri gerekmektedir.

3. Taşıyıcı Annelikte Nesep

3.1. Neseple İlgili Genel Bilgiler

Nesep dilimize Arapça'dan gelmekte olup, sözlükte yakınlık ve akrabalık gibi anlamlara gelmektedir.⁴¹ Şer'î istilahta ise nesep, erkeğin spermi ile kadının yumurtasının hukuki sınırlar içerisinde karışması sonucu⁴² gerçekleşen doğumun iki insan arasında oluşturduğu akrabalık bağı anlamına gelmektedir.⁴³

İslâm hukukunda nesebin ispatı için firâş, ikrâr, beyyine ve kıyâfe gibi bazı yaygın yöntemler bulunmaktadır.

Şer'î istilahta firâş, doğum yapan bir kadının kimin için doğum yaptığının belirlenmesi⁴⁴ ve ancak sahibi olan bir şahıs için doğurabilir olması gibi anlamlara

⁴⁰ Ahmed, *et-Telkîhu's-sinâi*, 256; Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 800-801; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/788, 792; Hâcîrî, *el-Ahkâmü'l-muttasla bi'l-ukm ve'l-incâb*, 450; Şimşek, "İslâm Hukuku Açısından Taşıyıcı Annelikte Meşruiyet Tartışmaları", 252; Şimşek, *Taşıyıcı Annelik*, 48; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 70; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı*, 142-143; Görgülü, "Taşıyıcı Annelik", 204; Kayar, *Sahih Evlilik Akdi Dışında Oluşan Nesep*, 57; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 193-194.

⁴¹ Ebu'l-Fazl Cemâleddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru's-Sâdir, ts.), "nsb", 1/755; Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzâk el-Murtezâ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs* (Kuveyt: Matbaatü Hukûmeti Kuveyt, 1407/1987), "nsb", 4/260.

⁴² Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah el-Ma'rûf bi-İbni'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, thk. Âmir Hasan Sabrî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 3/447; İbrahim Yılmaz, "İslâm Aile Hukukunda Nesebin (Soybağının) Reddi", *Marife Dergisi* 14/1 (Nisan 2014), 33.

⁴³ Abdulkâdir b. Ömer eş-Şeybânî el-Meşhûru bi-İbni Ebî Tağlib, *Neylü'l-Meârib bi-Şerhi delîlî't-tâlib*, thk. Muhammed Süleymân Abdullah el-Eşkar (Kuveyt: Mektebetü'l-Fellâh, 1403/1983), 2/55; "Neseb", *el-Mevsûati'l-fıkhiyye*, ed. Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şüûni'l-İslâmiyye (Kuveyt: Evkâfü'l-Kuveyt, 2001), 40/231; Yılmaz, "İslâm Aile Hukukunda Nesebin (Soybağının) Reddi", 33-34.

⁴⁴ Âmir, *Ahkâmü'l-iştibâh*, 71.

gelmektedir. Bu tanımdaki sahip, kadının kocasıdır ya da kadın cariye ise efendisidir.⁴⁵ Fakihler, firâş ile nesebin sabit olmasında ittifak etmişler ve bunun için Hz. Aişe'den (r.a) gelen bir rivayeti⁴⁶ delil göstermişlerdir.⁴⁷ Bu rivayet, firâşla çocuğun nesebinin babadan yana sabit olduğuna bir delildir.⁴⁸ Fakihler, sahih bir evlilikten doğan çocuğun firâş ile nesebinin sabit olması için bazı şartlar aramışlardır.⁴⁹ Bu şartlar; çocuğun asgari ve azami hamilelik müddetinin içinde olması, kocanın baba olabilecek özelliklere sahip olması ve nikâh akdinden sonra eşlerin bir araya gelmelerine imkân olmasıdır.⁵⁰

Şer'î bir terim olarak ikrâr; bir kimsenin kendisi üzerinde bulunan bir hakkı ortaya çıkararak bir itirafta bulunmasıdır.⁵¹ Nesepte ikrâr ise bir şahsın diğer bir şahısla kendi arasında yakınlık bulunduğunu haber vermesi ve açıklamasıdır.⁵²

Şer'î ıstılahta beyyine, davacının iddiasının doğru olduğunu gösteren ve hakkını meydana çıkararak delil anlamına gelmektedir.⁵³ İslâm hukukçuları beyyine kelimesinin

⁴⁵ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 146-147.

⁴⁶ Sa'd b. Ebi Vakkas ve Abd b. Zem'a bir çocuk hakkında tartışıyorlardı. Sa'd şöyle dedi: Bu kardeşim Utbe b. Ebi Vakkas'ın oğludur. Kardeşim onu bana emanet etti. Bu çocuk kardeşimin oğludur. Baksana ona ne kadar da benziyor. Abd b. Zem'a ise şöyle dedi: Ya Rasulallah o benim kardeşimdir ve babamın döşeginde (firâş) doğmuştur. Rasulallah (s.a.v) kime benzediğine bakarak Utbe'ye açık bir benzerlik gördü ve şöyle dedi: O senindir ya Abd b. Zem'a. Çocuk firâşa (yatac sahibine) aittir. Zina yapana mahrumiyet vardır." bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm İbnü'l-Muğîre el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh ve hüve'l-câmiu'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasar min umûri Rasûlillâhi (s.a.v) ve sünenihî ve eyyâmihî*, thk. Muhammed Zübeyr b. Nâsir en-Nâsir (Beyrut: Dâru't-Tavki'n-Necâ, 1422), "Buyû", 3 (No. 2032); Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, thk. Merkezî'l-Buhûs ve Tekniyyeti'l-Ma'lûmât - Dâru't-Te'sîl (Kâhire, Dâru't-Te'sîl, 1435/2014), "Nikâh", 42 (No. 1479); Ebû Dâvud Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, thk. Ebû Tûrâb Âdil b. Muhammed - Ebû Amr İmâdüddîn b. Abbas (Kâhire, Dâru't-Te'sîl, 1436/2015), "Talak", 34 (No. 2263-2264). Firâş delili ile ilgili olan bu hadis konumuz açısından önemli olduğu için çalışmamızın birçok yerinde geçmektedir. Bundan sonraki yerlerde bu hadisten kısaca "firâş hadisi" diye bahsedilecektir.

⁴⁷ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 71-72.

⁴⁸ Muhammed b. İsmâil el-Emîr es-San'ânî, *Sübülü's-selâm*, thk. Târik b. Avazillah b. Muhammed (Riyad Dâru'l-Âsime, 1422/2001), 3/521.

⁴⁹ Hüseyin Esen, *İslam Hukukunda Veled-i Zinâ* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 127.

⁵⁰ Muhammed b. Kudâme, *el-Muğnî*, thk. Tâhâ Muhammed ez-Zeynî (Kâhire: Mektebetü'l-Kâhire, 1388/1969), 8/79-80; Yılmaz, "İslâm Aile Hukukunda Nesebin (Soybağının) Reddi", 34; Esen, *Veled-i Zinâ*, 127-129; Özer, *İslâm Hukukunda Nesepe*, 26.

⁵¹ Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîl'l-muhtâr*, thk. Mahmûd Ebû Dakîka (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2007), 2/127.

⁵² Burkıa, *en-Nesebü*, 275; Özer, *İslâm Hukukunda Nesepe*, 57.

⁵³ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 2/109.

şahitlik manasına geldiğini ifade etmişlerdir. Onların beyyine kelimesini şahit anlamında kullanmalarında hadislerin çok büyük bir etkisinin olduğu görülmektedir.⁵⁴

Fıkîhî bir terim olarak kıyâfe, Allah'ın kâife sunmuş olduğu bilgi ve yetenek sayesinde bir kimsenin yüz hatlarının, fizikî yapısının ve organlarının detaylı bir şekilde incelenmesi sonucu fark edilen benzerliklere dayanarak nesebinin tespit edilmesini sağlayan bir ilimdir.⁵⁵ Fıkîh âlimleri kıyâfeye dayanarak nesebi ispat etmenin hükmü konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda üç görüş vardır. Birinci görüşe göre nesebin ispat edilmesinde kıyâfe deliline dayanılabilir. Bu görüşü Şafîî ve Hanbelî mezhepleri dile getirmektedir. Onlara göre hür olsun köle olsun kıyâfe ile nesebin ispat edilmesi câizdir.⁵⁶ Malikî mezhebinin konuyla ilgili meşhur olan görüşüne göre cariye çocuklarının nesebi kıyâfe ile belirlenebilirken hür kadınların çocuklarının nesebi kıyâfe ile belirlenemez.⁵⁷ Hanefîlere göre ise nesep konusunda kâiflerin görüşü kabul edilmez.⁵⁸

İslâm hukukunda nesebin reddi liân ile yapılır. Şer'î bir terim olarak liân, kocanın özel sebeplere dayanarak özel lafızlarla karısının zina ettiğine veya çocuğunun kendisinden olmadığına yemin etmesi, kadının ise kocası tarafından kendisine isnat edilen şeyin yalan olduğuna yemin etmesidir. Kur'an'da⁵⁹ ifade edildiği şekliyle liân, yeminlerle pekiştirilen, Allah'ın lanet ve gazabıyla sağlamlaştırılan şahadetlerdir.⁶⁰

Bir kimse zina yaptığında kazf⁶¹ hükümleri uygulandığından dolayı liân gibi bir muamele karı koca arasında meşru hale gelmiştir.⁶² Karısına zina isnadında bulunan kimsenin iftira cezası, ilgili ayetlerle⁶³ kaldırıldı ve onun yerine liân hükmü getirildi.⁶⁴ Liân esnasında erkeğin şahitliği, kendisi hakkındaki kazf haddi yerine; kadının şahitliği ise kendisi hakkındaki zina haddi yerine geçtiği için her ikisi de bu cezalardan

⁵⁴ Muhammedü'l-Hatîb eş-Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti meânî elfâzi'l-minhâc*, thk. Ali Muhammed Muavviz - Adil Ahmed Abdulmevcûd (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1461/2000), 6/399.

⁵⁵ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 6/438; Burkîa, *en-Nesebü*, 291.

⁵⁶ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 6/439; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 6/127-128; Burkîa, *en-Nesebü*, 292.

⁵⁷ Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Rüşd el-Hafîd el-Kurtubî el-Endelüsî, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, thk. Muhammed Şâkir (Kâhire: Mektebetü'l-Hânicî, 1415/1994), 3/414; Burkîa, *en-Nesebü*, 292.

⁵⁸ Alâuddin Ebû Bekr b. Mes'ûd el-Kâsânî el-Hanefî, *Bedâiu's-sanâi' fi tertîbi's-şîrâi'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1406/1986), 6/244; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 67.

⁵⁹ en-Nûr 24/6-9.

⁶⁰ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/208; Burkîa, *en-Nesebü*, 183; Yılmaz, "İslâm Aile Hukukunda Nesebin (Soybağının Reddi)", 45.

⁶¹ Kazf: Şer'î istilahta zina isnadında bulunmaktır. Bk. el-Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4/93.

⁶² Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/239; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 97.

⁶³ en-Nûr 24/6-9.

⁶⁴ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/69.

kurtulmuş olur.⁶⁵ Liân; biri çocuğun nesebi reddedilmeksizin yapılan, diğeri çocuğun nesebi reddedilerek yapılan liân olmak üzere iki çeşittir.⁶⁶

Nesebin ispatı ve reddi konusunda yukarıda belirtilen yöntemler dışında modern dönemde DNA testi yöntemi ortaya çıkmıştır. DNA (Deoksiribo Nükleik Asit); organizmaların hücre çekirdeğinde bulunan, canlıların genetik bilgilerinin yer aldığı, adenin, timin, guanin, sitozin adlı dört temel yapı taşından meydana gelen ve vücuttaki görevi bilgi taşımak olan uzun, ipliksi moleküler yapıya denir.⁶⁷

Yeni bir mesele olan DNA testinin fikhî hükümlerinin ilk dönem fakihleri tarafından özel olarak açıklanması gibi bir durum söz konusu olmamıştır.⁶⁸ Ancak çağdaş İslâm hukukçuları bu konuya kayıtsız kalmayıp Kur'an ve sünnette bulunan esas ve hükümlerden yola çıkarak DNA testinin fikhî hükmünü ortaya koymaya çalışmışlardır.⁶⁹

Çağdaş İslâm hukukçuları genellikle, aralarında bazı benzerlikler bulunduğu için DNA testi ile ilgili değerlendirmeleri kıyâfe delili üzerinden yapmaktadırlar. Ancak DNA testi kıyâfeye göre daha güçlü bir delildir. Çünkü kıyâfe, kâifin tahmin ve ferasetine dayandığından hata olasılığı yüksektir. DNA testi ise %99,9 oranında bilimsel ve kesin sonuç vermektedir. Dolayısıyla kıyâfe, çoğunluk fakih tarafından delil olarak kabul edildiğine göre ondan daha kuvvetli olan DNA testi de İslâm hukuku açısından delil olarak kabul edilebilir. Bu, evlâ kıyas⁷⁰ kapsamına girmektedir.⁷¹

Her ne kadar DNA testi nesebin ispatında çağdaş İslâm hukukçularının çoğunluğu tarafından bir kanıt olarak kabul edilse de bu testin şer'î açıdan bir sınıra tabi olduğu ve evlilik dışı ilişki sonucu meydana gelen babalığın geçerli olması için kullanılmayacağını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.⁷² Şâri, nesep konusunda en güçlü yöntem olarak firâşı belirlemiştir. Buna göre biyolojik bağın herhangi güçlü bir

⁶⁵ Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdurrahman el-Hanefî el-Haskefî, *ed-Dürü'l-muhtar şerhu tenviru'l-ebsâr ve câmiu'l-bihâr*, thk. Abdunnaîm Halîl İbrâhim (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1423/2002), 241.

⁶⁶ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/239; Yılmaz, "İslâm Aile Hukukunda Nesebin (Soybağının) Reddi", 47; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 98.

⁶⁷ Kemal Akar, *Soybağı Tespiti* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015), 122.

⁶⁸ Burkıa, *en-Nesebü*, 331; Taha Yılmaz, *Çağdaş Türk Hukukundaki İspat Vasıtalarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2023), 355; Kayar, *Sahih Evlilik Akdi Dışında Oluşan Nesep*, 72; İbrahim Yılmaz, "İslâm (Aile) Hukukunda DNA Parmak İzi İle Nesebin Sübûtu", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (Ekim 2013), 66.

⁶⁹ Yılmaz, "DNA Parmak İzi İle Nesebin Sübûtu", 66.

⁷⁰ Evlâ Kıyas: Fer'deki illetin asıldaki illetten daha güçlü olduğu kıyastır. Bk. Fahreddin Atar, *Fıkıh Usûlü* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2010), 70.

⁷¹ Yılmaz, "DNA Parmak İzi İle Nesebin Sübûtu", 78, 80-81.

⁷² Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 211; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 165-166.

ispat yöntemiyle ortaya çıkması hukuki bağın kurulması için yeterli değildir. Dinî/hukuki açıdan önemli olan teknik bir tespitten ziyade hamileliğin veya ilişkinin meşru olup olmadığıdır.⁷³ Aynı şekilde DNA testi, sabit olan nesebin tekidi için de kullanılmamalıdır.⁷⁴ Diğer bir ifade ile soyu belli olan bir kimse için DNA testi yapılamaz.⁷⁵

İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre firâş, nesebin sübûtunda öncelikli delildir. Ancak bu konuda DNA testinin firâş deliline göre öncelikli olduğunu savunan çağdaş İslâm hukukçuları da bulunmaktadır. Bu konu tartışmalıdır. Her bir grup kendi görüşlerini savunmak için gerekçeler ortaya koymuşlardır. Ancak çalışmanın sınırlarını aşacağı için bu tartışmaya ve görüşlerin gerekçelerine yer vermeyip sadece buna değinmekle yetinilecektir.⁷⁶

Prensip olarak nesebin ispatında DNA testinin kullanılmasında olumlu görüşler bildiren çağdaş İslâm hukukçuları, nesebin reddinde biraz daha ihtiyatlı davranmışlar ve bu hususta farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Bu konuda tartışmanın odak noktasını nesebin reddinde DNA testinin liân yerine kullanılıp kullanılmayacağı oluşturmaktadır. İslâm hukukçularının çoğunluğu, DNA testinin liân yerine kullanılmayacağını ve liânın önüne geçemeyeceğini savunurken bazı İslâm hukukçuları ise liân yerine kullanılabileceğini ve liânın önüne geçebileceğini savunmuşlardır. Her iki grup da kendi görüşleri için gerekçeler sunmuşlardır. Ancak çalışmanın sınırlarını aşacağından dolayı ilgili tartışmaya ve görüşlerin gerekçelerine yer verilmedi.⁷⁷

3.2. Anne ve Baba Cihetinden Nesep

Bilim ve teknolojinin gelişmediği dönemlerde nesep konusunda genellikle baba açısından problemler yaşanmaktaydı. Her kadın kendi yumurtasından oluşan çocuğu dünyaya getirdiği için anne açısından gündemi meşgul edecek düzeyde pek fazla problem meydana gelmiyordu. Ancak bilim ve teknolojinin hızla geliştiği son dönemlerde tıp alanında ortaya çıkan yumurta bağışi ve taşıyıcı annelik gibi yöntemlerden ötürü nesebin belirlenmesi problemi sadece babalık konusuyla sınırlı kalmayıp anneliği de kapsar hale gelmiştir. Artık annenin belirlenmesi konusunda dinî ve hukuki açıdan

⁷³ Esen, *Veled-i Zinâ*, 134.

⁷⁴ Kayar, *Sahih Evlilik Akdi Dışında Oluşan Nesep*, 73.

⁷⁵ Yılmaz, *Çağdaş Türk Hukukundaki İspat Vasıtaları*, 362.

⁷⁶ İlgili tartışma ve görüşlerin gerekçeleri hakkında detaylı bilgi için bk. Yılmaz, "DNA Parmak İzi ile Nesebin Sübûtu", 96-102.

⁷⁷ İlgili tartışma ve görüşlerin gerekçeleri hakkında detaylı bilgi için bk. İbrahim Yılmaz, "İslâm Aile Hukukunda DNA Parmak İzi Testi ile Nesebin Reddi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/1 (Haziran 2017), 18-31.

kabul gören “Anne, çocuğu doğuran kadındır”⁷⁸ mefhumu tartışmaların çıkmasına engel olamamaktadır.

Her ne kadar taşıyıcı annelik uygulaması çoğunluk tarafından câiz görülmesi de bunun neticesinde doğan çocuğun ana ve baba cihetinden nesebinin belirlenmesi gerekmektedir.⁷⁹

Biz bu başlık altında ilk olarak en yaygın yöntem olan homolog dölleme sonrası taşıyıcı annelikte ortaya çıkan anne ve baba cihetinden nesep problemlerini ele alacağız. Bu tür taşıyıcı annelikte görülmeyen diğer taşıyıcı annelik kombinasyonlarıyla ilgili nesep problemlerini de kendi başlığı altında ele alacağız.

3.2.1. Anne Cihetinden Nesep

Taşıyıcı annelik meselesinde iki kadının üreme sürecine ortak olduğu görülmektedir. Bunlardan biri olan yumurta sahibi kadın yumurtasıyla çocuğun oluşmasına katkı sağlamakta, rahim sahibi kadın ise hamileliği boyunca doğuma kadar bu sürece katkı sağlamaktadır.⁸⁰ İslâm hukukçuları arasında yumurta sahibi kadının mı anne sayılacağı, yoksa çocuğu karnında taşıyıp doğuran kadının mı anne sayılacağı tartışma konusu olmuştur. Bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır.⁸¹

a) Birinci Görüş: Anne, yumurta sahibi olan kadındır.⁸² Hidâne, nafaka, miras vb. hükümler yumurta sahibi anneden yana geçerli olur.⁸³ Din İşleri Yüksek Kurulu, taşıyıcı

⁷⁸ el-Mücâdele 58/2; Türk Medeni Kanunu (TMK), *Resmî Gazete* 24607 (08 Aralık 2001), Kanun No. 4721, md. 282/1.

⁷⁹ Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 844; Karadâğî, *Kazâyâ fıkhiyye*, 251; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı*, 170.

⁸⁰ Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/381.

⁸¹ Bâr, “et-Telkîhu's-Sinâi”, 300; Bâr, *Tüp Bebek*, 94; Tâhâ, *el-İncâb*, 138; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fî'l-İncâb*, 2/812; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-İncâb*, 458; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 403; Süleymân, *et-Telkîhu's-sinâi*, 465; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/381; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 365; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 263; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı*, 171; Kayar, *Sahih Evlilik Akdi Dışında Oluşan Nesep*, 58; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 194.

⁸² Tâhâ, *el-İncâb*, 138; Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâi*, 244; Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 912; Karadâğî, *Kazâyâ fıkhiyye*, 252-253, 259; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fî'l-İncâb*, 2/813; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-İncâb*, 458; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 403, 408; Selâme, *Etfâlü'l-enâbîb*, 134-135; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmu'l-fıkhiyyeti't-tıbbiyye*, 155; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/381-382, 412; Burkia, *en-Nesebü*, 429, 442; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 365; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 263, 291-292; Maçin, “Taşıyıcı Anneliğin Fıkhi ve Etik İmkânı Üzerine Bir Deneme”, 63; Şimşek, *Taşıyıcı Annelik*, 75; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 68, 72; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı*, 171; Görgülü, “Taşıyıcı Annelik”, 203; Kayar, *Sahih Evlilik Akdi Dışında Oluşan Nesep*, 58; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 194, 207.

⁸³ Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 408; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 293; Maçin, “Taşıyıcı Anneliğin Fıkhi ve Etik İmkânı Üzerine Bir Deneme”, 63.

annelik sonucu doğan çocuğun nesebinin yumurta sahibi kadına ait olmasına karar vermiştir.⁸⁴

Bu görüş sahiplerinin gerekçelerini şöyle özetlemek mümkündür: Bilim, ceninin bir erkeğin sperm ile döllenene yumurtadan oluştuğunu ve bunların genetik özelliklerini aldığı ispatlamıştır.⁸⁵ Üreme hücreleri insanın yaratılışının başlangıcıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de⁸⁶ buna işaret edilmektedir.⁸⁷ Buradaki döllenmiş yumurta aralarında evlilik bağı olan kadın ve erkekten oluştuğundan firâş hadisi kapsamına girmektedir. Çocuk firâş ve evlilik kapsamında baba cihetinden sperm sahibi kişiye nispet edildiğine göre anne cihetinden de yumurta sahibi kişiye nispet edilmelidir.⁸⁸ Nesebin sabit olması yumurtanın sperm ile döllenmesinden itibaren rahme yerleştirilmeden önce başladığı için çocuğun nesebi bu ikisine ait olmaktadır.⁸⁹ Yumurta tohum, rahim toprak gibidir. Yetişen bitkinin tohumun özelliğini alması gibi cenin de yumurtanın özelliğini alır.⁹⁰ Cenin rahme yerleştirildikten sonra rahim sahibi kadının rolü onu beslemekten ibaret olduğu için sütanne hükmünü alır.⁹¹ Bu görüş sahiplerine göre rahim sahibi kadın sütanne olarak kabul edildiğinden nesepten dolayı evlenilmesi haram olanların sütanne hükmü almasından dolayı da haram olması kapsamına dâhil olmaktadır.⁹²

⁸⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) - Din İşleri Yüksek Kurulu (DİYK), "Taşiyıcı Annelik Uygulaması ve Böyle Bir Yolla Doğan Çocuğun Annesi, Nesebi, Mirası, Mahremiyeti ve Velayetinin Dini Hükmü Hakkında" (Erişim 21 Şubat 2024).

⁸⁵ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 227; Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâi*, 244; Karadâğî, *Kazâyâ fikhîyye*, 253; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/814; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-incâb*, 460; Ârif, *Taşiyıcı Anne*, 404; Selâme, *Etfâlü'l-enâbîb*, 135; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmu'l-fikhîyyeti't-tıbbîyye*, 157; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/384, 416; Burkia, *en-Nesebü*, 431; Kersûn, *Dirâsâ tıbbîyye muâsıra*, 291; Maçın, "Taşiyıcı Anneliğin Fikhi ve Etik İmkânı Üzerine Bir Deneme", 63; Şimşek, *Taşiyıcı Annelik*, 74; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 68; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı*, 171; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 195.

⁸⁶ el-İnsân 76/2; el-Abese 80/17-21; en-Necm 53/45-46; en-Nahl 16/4; el-Mü'minûn 23/13.

⁸⁷ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 227; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/814; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmü'l-fikhîyyeti't-tıbbîyye*, 157; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 366-367; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 196.

⁸⁸ Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâi*, 245; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-incâb*, 464; Ârif, *Taşiyıcı Anne*, 403; Selâme, *Etfâlü'l-enâbîb*, 135-136; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/383, 388, 417-418; Burkia, *en-Nesebü*, 430; Zehrâ, *el-İncâbu's-Sinâi*, 367; Kersûn, *Dirâsâ tıbbîyye muâsıra*, 291-292.

⁸⁹ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 227.

⁹⁰ Ârif, *Taşiyıcı Anne*, 404; Burkia, *en-Nesebü*, 431; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-incâb*, 461-462; Şimşek, *Taşiyıcı Annelik*, 75; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 196.

⁹¹ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 227; Tâhâ, *el-İncâb*, 138; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/814, 836; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-incâb*, 462, 477; Ârif, *Taşiyıcı Anne*, 403-404; Selâme, *Etfâlü'l-enâbîb*, 135-136; Burkia, *en-Nesebü*, 430, 445; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 365-366; Kersûn, *Dirâsâ tıbbîyye muâsıra*, 263, 291; Gör-gülü, "Taşiyıcı Annelik", 203; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 195.

⁹² Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/420-421; Kersûn, *Dirâsâ tıbbîyye muâsıra*, 263; Kayar, *Sahih Evlilik Akdi Dışında Oluşan Nesep*, 105.

b) İkinci Görüş: Çağdaş İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre anne, hamile olan ve doğum yapan kadındır.⁹³ Bu kadın ile çocuk arasında neseple ilgili olan evlenme yasağı, miras, nafaka ve hidâne gibi hükümler geçerli hale gelir.⁹⁴ Mısır Fetva Kurumu da bu doğrultuda görüş bildirmiştir.⁹⁵ Bu görüşü savunanlar görüşlerini şu şekilde gerekçelendirmişlerdir:

1) Anneliğin özü çaba göstermek, karşılıksız vermek, hissetmek ve tahammül etmektir.⁹⁶ Hamile olan kadın çeşitli zorluklara katlandığı için⁹⁷ yumurta sahibi kadını anne olarak kabul etmek anneliğin özüne aykırıdır.⁹⁸

2) Hamile olan kadını sütanne olarak kabul etmek ona haksızlıktır.⁹⁹ Bebeğin anne karnında onun kanıyla beslenmesi doğumdan önce, memeden süt ile beslenmesi doğumdan sonra olduğu için birbirlerinden farklıdır ve aralarında kıyas yapılamaz. Hamilelik ve doğumla ilgili sıkıntıları yumurta sahibi anne gibi sütanne de yaşamaz.¹⁰⁰

3) İnsanın zigot halinden doğuma kadar geçen yaratılış dönemlerinin hepsi rahimde geçmektedir. Bu geçen dönemlerin hepsi kimin rahminde geçtiyse Allah Kur'an'da¹⁰¹ onu anne olarak zikretmiştir.¹⁰²

⁹³ Âmir, *Ahkâmü'l-iştibâh*, 228, 231, 238-239; Tâhâ, *el-İncâb*, 138; Cübürî, *Ahkâmu't-telkîhi's-sinâi*, 157; Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâi*, 245; Karadâğî, *Kazâyâ fıkhiyye*, 251; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fî'l-İncâb*, 2/813; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-İncâb*, 459; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 404; Karadâğî - Muhammedî, *Fıkhu'l-kazâyâ't-tıbbiyyeti'l-muâsıra*, 588; Selâme, *Etfâlü'l-enâbîb*, 135, 139; Süleymân, *et-Telkîhu's-sinâi*, 150; Âl-i Uleyve, *el-Ahkâmü'l-fıkhiyyeti't-tıbbiyye*, 155; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/382; Burkia, *en-Nesebü*, 432; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 286-287, 367; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 263, 291; Şimşek, *Taşıyıcı Annelik*, 76; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 68; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı*, 172; Kayar, *Sahih Evlilik Akdi Dışında Oluşan Neseplere*, 58-59, 105; Özer, *İslâm Hukukunda Neseplere*, 196.

⁹⁴ Bâr, "et-Telkîhu's-Sinâi", 284; Cübürî, *Ahkâmu't-telkîhi's-sinâi*, 157; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 404-406; Süleymân, *et-Telkîhu's-sinâi*, 466; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 68.

⁹⁵ Fetâvâ Dâru'l-İftâ, (FDİ), "Hükümü'r-rahmi'l-izâ kânet sâhibetü'r-rahimi zevceten uhrâ linefsi'z-zevc" (1246 nolu, 20 Eylül 2015 tarihli fetva), (Erişim 16 Şubat 2024).

⁹⁶ Âmir, *Ahkâmü'l-iştibâh*, 228; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 368.

⁹⁷ Bâr, *Tüpp Bebek*, 68; Cübürî, *Ahkâmu't-telkîhi's-sinâi*, 157; Selâme, *Etfâlü'l-enâbîb*, 136, 138; Burkia, *en-Nesebü*, 434. Âmir, *Ahkâmü'l-iştibâh*, 228; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/406, 408-409; Bâr, "et-Telkîhu's-Sinâi", 284; Cübürî, *Ahkâmu't-telkîhi's-sinâi*, 157; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fî'l-İncâb*, 2/819; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 368.

⁹⁸ Bâr, *Tüpp Bebek*, 68; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 367.

⁹⁹ Âmir, *Ahkâmü'l-iştibâh*, 231; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 368, 376.

¹⁰⁰ Âmir, *Ahkâmü'l-iştibâh*, 231; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-İncâb*, 463, 477-478; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 395-396; Selâme, *Etfâlü'l-enâbîb*, 139; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 376-377.

¹⁰¹ en-Necm 53/32; ez-Zümer 39/6; en-Nahl 16/78; el-Mücâdele 58/2.

¹⁰² Âmir, *Ahkâmü'l-iştibâh*, 228; Bâr, "et-Telkîhu's-Sinâi", 283; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fî'l-İncâb*, 2/815-816; Burkia, *en-Nesebü*, 433-434.

4) Firâş hadisinde zahir olan evlilik hali ve zina gerçekleştiğinde bile zahir olan doğum dikkate alındığına göre bu konuda da doğum dikkate alınmalıdır. Çünkü hamilelik her ne sebeple meydana gelirse gelsin nesep kadın açısından doğum ile sabit olur.¹⁰³

5) Kur'an'da¹⁰⁴ ve bir hadiste¹⁰⁵ anne babaya iyi davranılması ve onlara iyilik yapılması emredilmiştir. İslâm anneye yumurtalıklarında üretilen yumurtası için saygınlık kazandırmamış, hamilelik ve doğum gibi ağır meşakatlere katlandığı için saygınlık kazandırmıştır.¹⁰⁶

6) Sperm sahibi baba olarak kabul ediliyor diye yumurta sahibinin de anne kabul edilmesi kıyas-ı maal fâriktir.¹⁰⁷ Kadın dokuz ay boyunca zorluk çektiği için çocuğun oluşumu ve gelişiminde erkeğin rolüyle kadının rolü aynı değildir.¹⁰⁸

7) Nesep konusunda sadece genetik faktörler dikkate alınmaz. Aksi takdirde zinanadan olan çocuğun nesebi sperminden oluştuğu gerekçesiyle zina yapan erkeğe bağlanırdı.¹⁰⁹

8) Yumurta sahibi anne yumurtlayan tavuğa, hamile olan ve çocuğu doğuran anne kuluçka yatan tavuğa benzemektedir. Ancak yumurtadan çıkan civcivler yumurtlayan tavuğa değil kuluçka yatan tavuğa ait olurlar.¹¹⁰

9) Çocuğu doğuran kadın çocuğun validesidir. Zaten valide kelimesi Arapçada ism-i fâil olup “velede” (وَلَدٌ) fiilinden türemiştir.¹¹¹

İkinci görüş açısından yumurta sahibi kadın anne olarak kabul edilmemiş olsa da doğan çocukla ilişkisi hakkında problemler ortaya çıkmaktadır. Bu konuda iki farklı yaklaşım bulunmaktadır.¹¹² Birinci yaklaşıma göre yumurta sahibi kadının çocukla

¹⁰³ Âmir, *Ahkâmü'l-İstibâh*, 228-229; Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâî*, 246; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/818; Selâme, *Etfâlü'l-enâbîb*, 136; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/410; Zehra, *el-İncâbu's-sinâî*, 368, 370-371; Şimşek, *Taşyıcı Annelik*, 78.

¹⁰⁴ el-İsrâ 17/23.

¹⁰⁵ Buhârî, “Edeb”, 2 (No. 5971).

¹⁰⁶ Âmir, *Ahkâmü'l-İstibâh*, 232.

¹⁰⁷ Kıyas-ı Maal Fârik: Asıl ile fer arasında illet benzerliği bulunmadığı halde yapılan kıyasa denir. Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 310.

¹⁰⁸ Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâî*, 249; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/814; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasıla bi'l-ukm ve'l-incâb*, 464-465.

¹⁰⁹ Selâme, *Etfâlü'l-enâbîb*, 139; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/815; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-mutta-sıla bi'l-ukm ve'l-incâb*, 460-461; Şimşek, *Taşyıcı Annelik*, 78.

¹¹⁰ Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasıla bi'l-ukm ve'l-incâb*, 472; Süleymân, *et-Telkîhu's-sinâî*, 150; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/407; Burkia, *en-Nesebü*, 434; Çam, *İslâm Hukukunda Cenin Ahkâmı*, 172.

¹¹¹ Burkia, *en-Nesebü*, 434.

¹¹² Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâî*, 253; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/420.

herhangi bir ilişkisi olmaması düşünülemez.¹¹³ Bu kadının kendisiyle veya yakınlarıyla evlenilmesi haram olan sütanne gibi değerlendirilmesi gerekir.¹¹⁴ Diğer yaklaşıma göre çocuk ile yumurta sahibi kadın arasında var olan bağa itibar edilmez.¹¹⁵

Değerlendirme: Taşyıcı annelik sonucu dünyaya gelen çocuğun anne cihetinden nesebi konusunda çağdaş İslâm hukukçuları ikiye ayrılmışlardır. Bazıları nesebin yumurta sahibi kadına, çoğunluk nesebin çocuğu doğuran kadına ait olduğunu söylemişlerdir.

Yumurta sahibi kadının anne olduğunu söyleyenler genetik bağı ve çocuğun ilk oluşum aşamasını esas alıp nesebi tespit etmişlerdir. Bu görüş sahipleri açısından bakılırsa DNA testi nesebin tespit edilmesinde kullanılabilir.

Doğuran kadını anne olarak kabul eden İslâm hukukçularına göre doğum, nesebin tespit edilmesinde her zaman geçerli olup duruma göre değişmez. Bu görüş sahiplerinin çocuğun ilk oluşum aşamasını esas almadıkları, rahimdeki gelişim aşamalarını, hamilelik ve doğumda çekilen zorlukları esas aldıkları görülmektedir. Bu grup açısından bakıldığında genetik özellikler dikkate alınmadığı için DNA testi nesebin belirlenmesinde kullanılamayacaktır.

Her iki grubun da bir kadını anne olarak kabul ederken diğer kadını sütanne gibi kabul ettikleri görülmektedir.

Kanaatimizce anneliğin doğumla belirlenmesi gerekir. Zina gibi haram yolla çocuğun sperminden oluşması İslâm hukuku açısından nesep bağına etkilemezken, evlilik gibi helâl yolla sperminden oluşması nesebin sabit olmasını sağlar. Ancak evlilik, anne cihetinden nesebin ispat edilmesinde geçerli bir kriter değildir. Kadın, evlenerek veya zina yaparak çocuk doğurursa anne olarak dikkate alınır. Erkek zina yaptığında ise sperm dikkate alınmaz. Eğer annelik sadece yumurta hücresi esas alınarak belirlenseydi kadın zina yaptığında aynı şekilde doğan çocukla arasında nesep bağı kurulmaması gerekirdi. Çünkü çocuğun oluşumunda kadın ve erkek aynı öneme sahiptir. Anneyi baba-dan ayıran fark yumurta hücrelerine sahip olması değil, çocuğun gelişmesini ve büyümesini sağlayan hamilelik, çocuğun dünyaya gelmesini sağlayan doğum, hamilelik ve doğum esnasında çektiği zorluklar ve dünyaya geldikten sonra büyümesini sağlayan

¹¹³ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 233-234; Hâcîrî, *el-Ahkâmü'l-muttasıla bi'l-ukm ve'l-incâb*, 478-479.

¹¹⁴ Bâr, *Tüp Bebek*, 95; Bâr, *et-Telkîhu's-Sinâi*, 300; Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 234; Cübûrî, *Ahkâmu't-telkîhi's-sinâi*, 157; Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâi*, 253; Ârif, *Taşyıcı Anne*, 404; Süleymân, *et-Telkîhu's-sinâi*, 150; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/420; Burkiya, *en-Nesebü*, 432.

¹¹⁵ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 232; Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâi*, 254; Hâcîrî, *el-Ahkâmü'l-muttasıla bi'l-ukm ve'l-incâb*, 479; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/420; Burkiya, *en-Nesebü*, 438.

süttür. Böyle bir fark yumurta sahibi kadında mevcut değildir. Eğer yumurta sahibi kadının anne olduğu kabul edilirse evli çiftler câiz olmayan bu uygulamaya teşvik edilmiş olurlar. Kanaatimizce nasıl ki firâş hadisinde zinaya teşvik etmemek için zina yapan erkek kendi sperminden oluşan çocuktan mahrum bırakılıyorsa bu çiftleri de taşıyıcı aneliğe teşvik etmemek için çocuktan mahrum bırakmak gerekir. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de¹¹⁶ annenin doğum yapan kadın olduğunun zikredilmesinin dikkate alınması gerekir. Doğum yapan kadının anne olarak kabul edilmesi konusunda bir teamül oluşmuştur. Genel olarak anne denilince doğuran kadın akla gelmektedir. İnsanların dışındaki canlılarda bile bunu gözlemlemek mümkündür. Örneğin tavuk başka bir tavuğa ait olan yumurtaya kuluçka yatıp çıkardığı civcivin annesi olur. Elbette buradan kasıt hayvanlar üzerinden yola çıkıp insanların nesebini belirlemek değildir. Ancak hayvanların insanlar gibi iradeleri olmadığı için onları yönlendiren Yüce Allah'tır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de¹¹⁷ Yüce Allah'ın arıları yönlendirmesinden bahsedilmektedir. Kanaatimizce Yüce Allah, yumurta sahibini değil de kuluçka yatan tavuğun anne olmasını irade etmiş ve onları bu şekilde yönlendirmiştir. Bu şekilde bir yönlendirme biz insanlar için de bir işaret ve mesaj olabilir. Aslında Allah tarafından insanlara hayvanlar üzerinden yol gösterilmesi Kur'ân-ı Kerîm'de bahsedilmektedir. Nitekim ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'in (a.s) bir oğlu diğer oğlunu öldürdüğünde kardeşinin cesedini nereye koyacağını bilememiş ve kargalar vasıtasıyla Allah ona bir yol göstermiştir.¹¹⁸

Kanaatimizce doğuran kadının anne olarak kabul edilmesi, yumurta sahibi kadının anne kabul edilmemesi gerektiği için DNA testinin anne cihetinden nesebin belirlenmesinde bir etkisinin olmayacağı söylenebilir. Ancak yumurta sahibi kadını tamamen çocuğa yabancı görmek de doğru bir yaklaşım değildir. Bu ikisinin birbirine yabancı olduğunun kabul edilmesi birbirleriyle ya da yakın akrabalarıyla evlenmelerinin câiz olması sonucuna götürür. Bu sebeple doğuran kadını nesep yönünden anne olarak kabul edip yumurta sahibi kadını evlenilmesi haram olan sütanne gibi değerlendirmek daha doğru olacaktır. Böylece çocuk, hukuki açıdan bir anneye sahip olacak, annesiz kalmayacak ve yumurta sahibi kadınla veya yakınlarıyla evlenilmesi gibi bir hata meydana gelmeyecektir.

¹¹⁶ en-Necm 53/32; ez-Zümer 39/6; en-Nahl 16/78; el-Mücâdele 58/2.

¹¹⁷ "Rabbin bal arısına: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler (kovanlar) edin. Sonra meyvelerin her birinden ye ve Rabbinin sana kolaylaştırdığı yayılm yollarına gir, diye ilham etti. Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır. Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır." en-Nahl 16/68-69.

¹¹⁸ "Nihayet Allah, ona kardeşinin ölmüş cesedini nasıl örtüp gizleyeceğini göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. "Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini örtmekten âciz miyim ben?" dedi. Artık pişmanlık duyanlardan olmuştu." el-Mâide 5/31.

3.2.2. Baba Cihetinden Nesep

Baba cihetinden nesep, taşıyıcı annenin evli olup olmamasına göre farklı değerlendirilmiştir.

Taşıyıcı annenin evli olması durumunda doğan çocuğun baba cihetinden nesebi yumurta sahibi kadının kocasından mı yoksa çocuğu taşıyan ve doğuran taşıyıcı annenin kocasından mı sabit olacağı hususunda farklı görüşler bulunmaktadır.

a) Birinci Görüş: Taşıyıcı anne evliyse firâş üzerinde doğduğu için çocuğun nesebi bu kadının kocasına bağlanır.¹¹⁹ Fakat kocanın liân hakkı bulunmaktadır.¹²⁰ Eğer öngörülen zaman diliminde nesebi reddederse nesep kocadan ayrılarak sadece anneye bağlanır.¹²¹ Sperm sahibi erkeğin spermi hanımı olmayan kadının rahmine yerleştirilmesiyle hukuken heder olduğu için çocuğun nesebi ona bağlanmaz.¹²² Bu görüş sahiplerinin gerekçelerini şöyle özetlemek mümkündür: Kur'an'da¹²³ kadın tarla olarak isimlendirilmiş ve bu kadının kocası da tarla sahibi durumundadır. Çocuk bu kocanın tarlasında gelişimini sürdürdüğü ve firâşında doğduğundan firâş hadisi gereği kadın hangi yolla hamile kalırsa kalsın biyolojik nesep dikkate alınmayıp çocuğun nesebi kocadan yana sabit olur. Bu uygulamada firâş sahibi, taşıyıcı annenin kocasıdır.¹²⁴

b) İkinci Görüş: Taşıyıcı anneden doğan çocuğun nesebi yumurta sahibi kadının kocası olan sperm sahibine ait olur.¹²⁵ Bu görüş sahipleri şu gerekçeleri sunmuşlardır:

¹¹⁹ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 235; Cübürî, *Ahkâmu't-telkîhi's-sinâi*, 157-158; Muhammedî, *Ahkâmun'n-neseb*, 225, 230; Hatîb, *Sübütu'n-nesebi*, 320; Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 845; Karadâğî, *Kazâyâ fıkhiyye*, 251-252; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fî'l-incâb*, 2/828-829; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-incâb*, 455; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 409; Karadâğî - Muhammedî, *Fıkhü'l-kazâyâ't-tıbbiyyeti'l-muâsıra*, 58r., 588; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/434; Burkia, *en-Nesebü*, 432; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 262, 291-293; Şimşek, *Taşıyıcı Annelik*, 79; Kaan, *Fıkah Meseleleri*, 68; Kayar, *Sahih Evlilik Akdi Dışında Oluşan Nesep*, 105; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 198-199.

¹²⁰ Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 262.

¹²¹ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 236, 240; Cübürî, *Ahkâmu't-telkîhi's-sinâi*, 158; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-incâb*, 455; Karadâğî - Muhammedî, *Fıkhü'l-kazâyâ't-tıbbiyyeti'l-muâsıra*, 58r.

¹²² Muhammedî, *Ahkâmun'n-neseb*, 225; Cübürî, *Ahkâmu't-telkîhi's-sinâi*, 157; Karadâğî, *Kazâyâ fıkhiyye*, 252; Karadâğî - Muhammedî, *Fıkhü'l-kazâyâ't-tıbbiyyeti'l-muâsıra*, 583.

¹²³ el-Bakara 2/223.

¹²⁴ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 236; Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 848-849, 851; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/437, 441-442; Karadâğî, *Kazâyâ fıkhiyye*, 252; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fî'l-incâb*, 2/832-834; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-incâb*, 456-457; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 409-410; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 293.

¹²⁵ Muhammedî, *Ahkâmun'n-neseb*, 226; Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 845, 852, 912; Karadâğî, *Kazâyâ fıkhiyye*, 252-253; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fî'l-incâb*, 2/829; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasila bi'l-ukm ve'l-incâb*, 455; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 411; Karadâğî - Muhammedî, *Fıkhü'l-kazâyâ't-tıbbiyyeti'l-muâsıra*, 584; Âl-

1) Firâş hadisinde kocanın sperminin karısının yumurtası ile döl lenmesi dikkate alınmıştır. Bu uygulamada taraf olan yumurta ve sperm sahipleri arasında sahih nikâh mevcuttur ve çocuğun nesebi bu ikisine bağlanır. Taşıyıcı annelik uygulamasının haram olması bu durumu değiştirmez. Bu haramlık çocuğun haram olan maddelerle beslenmesi gibi olup nesebini etkilemez.¹²⁶

2) Fakihler döl lenmenin gerçekleşmesi ihtimalinden dolayı anne karnında altı ayını doldurarak doğan çocuğun nesebini kocanın karısıyla cinsel ilişkiye girdiği zamanı dikkate alarak sabit kılmışlardır. Fakihlerin bu yaklaşımı çocuğun nesebinin henüz yabancı bir kadının rahmine yerleştirilmeden önce sperm sahibi kocadan yana sabit olduğunu göstermektedir.¹²⁷

c) Üçüncü Görüş: Hamileliği üstlenen kadın anne olarak kabul edildiğinde hukuki olarak çocuğun babası yoktur.¹²⁸ Çünkü çocuk taşıyıcı annenin kocasından oluşmuştur. Yumurta sahibi kadının kocası sperm sahibi olsa da hamileliği üstlenen kadın ile aralarında hukuki bir bağ bulunmadığı için nesep ondan yana da sabit olmaz.¹²⁹ Dolayısıyla taşıyıcı annelikte çocuğun nesebi sadece anneden yana sabit olmaktadır.¹³⁰

d) Dördüncü Görüş: Taşıyıcı anne evli olduğu halde çocuğun kocasından olmadığı kesirse nesep bu kocaya bağlanmaz sperm sahibi kocaya bağlanır. Eğer taşıyıcı anne aynı zaman diliminde kocasıyla cinsel ilişkiye girerse yapay döl lenme başarısız olabilir ve doğal döl lenme ile hamile kalabilir. Bu sebeple çocuğun taşıyıcı annenin kocasından ya da yapay döl lenmeden kaynaklı başka bir erkekten olma ihtimali bulunur ve firâş hadisinden dolayı çocuğun nesebi taşıyıcı annenin kocasına bağlanır. Bu konuda bir tartışma ortaya çıkarsa Şafîî ve Hanbelî fakihlerinin kâife başvurmaları gibi DNA testine başvurulabilir. Bu test sonucuyla babanın hangi koca olduğu belirlenecektir.¹³¹

---

i Uleyve, *el-Ahkâmu'l-fikhiyyeti't-tibbiyye*, 155, 166; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/433, 442; Burkıa, *en-Nesebü*, 429, 442; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 293; Şimşek, *Taşıyıcı Annelik*, 80; Kaan, *Fıkıh Meseleleri*, 72; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 199.

¹²⁶ Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tibbiyyi'l-müsâid*, 846-847, 852; Karadâğî, *Kazâyâ fikhiyye*, 253; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/834; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasıla bi'l-ukm ve'l-incâb*, 455; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 411-412; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/388, 434-435, 443; Burkıa, *en-Nesebü*, 443; Şimşek, *Taşıyıcı Annelik*, 80; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 199.

¹²⁷ Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tibbiyyi'l-müsâid*, 847-848; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/436, 444; Karadâğî - Muhammedî, *Fıkhu'l-kazâyâ't-tibbiyyeti'l-muâsıra*, 587.

¹²⁸ Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâi*, 257; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/829; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasıla bi'l-ukm ve'l-incâb*, 457; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 287, 393-394.

¹²⁹ Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/830-831; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 287, 303-394.

¹³⁰ Nüceymî, *el-İncâbu's-sinâi*, 257; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 394.

¹³¹ Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/835-836.

Taşıyıcı anne evli değilse sperm sahibinin çocuğu iddia etmesi halinde bu iddia ile nesebin sabit olup olmayacağı konusunda İslâm hukukçuları ikiye ayırmışlardır.¹³² Birinci gruba göre sperm sahibinden yana nesep sabit olmaz ve taşıyıcı anne ile sperm sahibi arasında evlilik bağı olmadığı için çocuğun nesebi zinadan doğan çocuk gibi sadece onu doğuran annesine bağlanır.¹³³ Diğer gruba göre ise sperm sahibinden yana nesep sabit olur. Çocuğun baba cihetinden nesebi meçhul olduğu için ve çocuğu zarardan korumak amacıyla sperm sahibi erkek çocuğu ikrâr edebilir.¹³⁴ Diğer yandan yapay dölleme karı koca arasında gerçekleştiğinden sperm sahibi olan erkek, çocuğun babası kabul edilir.¹³⁵

Değerlendirme: Taşıyıcı annelikte baba cihetinden nesebin taşıyıcı annenin evli olup olmamasına göre değiştiği anlaşılmaktadır. Taşıyıcı annenin evli olması durumunda baba cihetinden nesepte dört görüşün bulunduğu tespit edilmiştir.

Birinci görüşe göre taşıyıcı annenin kocası, ikinci görüşe göre yumurta sahibi olan kadının kocası babadır. Her iki görüş sahiplerinin de firâş hadisine dayanarak anne olarak belirledikleri kadının kocasını baba olarak kabul ettikleri anlaşılmaktadır.

Üçüncü görüşe göre çocuğun baba cihetinden nesebi yoktur ve nesep sadece anneye bağlanır. Bu görüş sahiplerinin taşıyıcı anneliği zina gibi gördükleri için nesebin sadece anneye bağlanmasını uygun gördükleri anlaşılmaktadır.

Dördüncü görüş sahiplerine göre babanın kim olduğu duruma göre değişebilir. Doğan çocuğun taşıyıcı annenin kocasından olmadığı kesinse nesep sperm sahibi erkeğe bağlanır, bu kocadan olma imkânı varsa firâş dikkate alınır. Bu görüş sahiplerinin somut verileri ve ihtimalleri dikkate alarak hüküm verdikleri anlaşılmaktadır.

Kanaatimizce taşıyıcı annenin doğurduğu çocuğun babası, taşıyıcı annenin ve kocasının durumuna göre değişir. Eğer taşıyıcı anne evliyse, evliliğin üzerinden altı aydan daha fazla süre geçtiyse, kadının yumurtalıkları çocuk dünyaya getirmeye elverişliyse ve kocası kendisinden çocuk olabilecek bir erkeğe firâş hadisi gereği çocuğun nesebi bu kocaya bağlanır. Çünkü bu durumda doğan çocuğun kocadan olma ihtimali de vardır. Ancak koca kısır ve/veya taşıyıcı annenin yumurtalıklarının da tıbbi olarak

¹³² Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 237; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 199.

¹³³ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 237; Sâlim, *Vesâilü'l-İhsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 845; Cübûrî, *Ahkâmu't-telkîhi's-sınâi*, 157; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/829, 833; Hâcîrî, *el-Ahkâmü'l-muttasla bi'l-ukm ve'l-incâb*, 455; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/434; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 262; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 199.

¹³⁴ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 237; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/828-829, 833; Özer, *İslâm Hukukunda Nesep*, 199.

¹³⁵ Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/835.

sağlam olmadığı belliyse dünyaya gelen çocuğun bu ikisi arasında geçen cinsel ilişkiden olmadığı ve başkalarına ait embriyodan olduğu kesinleşir. Bu durumda çocuğun nesebi taşıyıcı annenin kocasından yana sabit olmaz. Çünkü çocuğun bu kocadan olmadığı kesinleştiği için firâşın şartlarından biri olan çocuğun kocadan olma ihtimali şartı gerçekleşmemiştir. Aynı şekilde yumurta sahibi olan kadının kocasından yana da sabit olmaz. Çünkü firâşın şartlarından biri olan sperm sahibi koca ile çocuğu doğuran kadın arasında hukuki bir bağ olması şartı gerçekleşmemiştir. Bu durumda zinada olduğu gibi çocuğun nesebi sadece onu doğuran annesinden yana sabit olacaktır. Taşıyıcı annelik zina gibi kötü bir fiil olduğu için firâş hadisi gereği sperm sahibi erkek, çocuktan mahrum bırakılmalıdır. Eğer bu konuda bir tartışma ortaya çıktıysa ve taşıyıcı annenin rahmindeki bebeğin kimden oluştuğu tespit edilmek isteniyorsa kanaatimizce DNA testine başvurulabilir. DNA testi sonucu, çocuğun taşıyıcı annenin kocasına ait olduğunu gösteriyorsa firâş deliline bilimsel destek sağlanmış olur ve nesebin bu kocaya bağlanması gerekir. Eğer test sonucu doğan çocuğun, taşıyıcı anneye nakledilen ceninden olduğunu gösteriyorsa zina hükümleri geçerli olur ve nesebin sadece anneye bağlanması gerekir.

Taşıyıcı anne evli olmadığına da doğan çocuğun baba cihetinden nesebi tartışmalıdır. Birinci yaklaşıma göre çocuğun nesebi sadece anneden yana sabit olur. Bu yaklaşıma göre taşıyıcı anneliğin zina gibi değerlendirildiği görülmektedir. İkinci yaklaşıma göre taşıyıcı annenin kocası olmadığı için bu durum meçhul nesep olarak değerlendirilir ve nesebi ikrâr eden sperm sahibi kocadan nesep sabit olur. Bu yaklaşıma göre sperm sahibi olmanın ve ikrârın nesebin belirleyicisi olduğu görülmektedir. Kanaatimizce birinci yaklaşım daha doğrudur. Çünkü evli olmayan bir kadının çocuk doğurması zina gibi kabul edilemez bir durumdur. Eğer çocuğun nesebi sperm sahibi olan erkeğe bağlanacak olursa çocuğu olmayan çiftler bekâr bir kadını kiralayıp çocuk sahibi olmak isteyebilirler. Sedd-i zerâî ilkesi gereği taşıyıcı anne olmaya gönüllü bekâr kadını ve evli çiftleri böyle gayrimeşru işleminden uzaklaştırmak için onların arzularına göre hüküm vermemek en doğrusudur.

Kanaatimizce firâş hadisi gereği çocuğun baba cihetinden nesebi, ilgili şartlar gerçekleşmişse firâş delili ile belirlenmelidir. Firâş deliline bakıldığında nesep, doğuran kadınla evlilik bağı bulunan ve firâş sahibi olan kocadan yana sabit olur. Zira çocuğun ondan olma ihtimali vardır. Eğer çocuğun ondan olma ihtimali yoksa zina hükümleri geçerli olur ve çocuk sadece anneye bağlanır.

3.2.3. Heterolog Yöntemlerle Yapılan Taşıyıcı Annelikte Nesep

Yukarıda geçen anne ve baba cihetinden nesebin kime ait olacağı tartışmaları ve gerekçeleri yumurta, sperm ve embriyo bağıyla gerçekleşen taşıyıcı annelik

meselerinde de geçerlidir.¹³⁶ Ancak bu uygulama için masrafları üstlenen erkeğin ve kadının doğan çocuğun nesebinde söz hakkı yoktur. Çünkü bu, hukuki açıdan evlat edinme kapsamına girmektedir.¹³⁷

Çağdaş İslâm hukukçularından Ferec Muhammed Muhammed Sâlim'e göre çocuk birbirlerine yabancı olan kişilerin yumurta ve sperminden oluşmuşsa zinadan doğan çocuğun hükmünü alır ve nesebi sadece yumurta sahibi olan annesine bağlanır.¹³⁸ Çağdaş İslâm hukukçularından Ârif Ali Ârif el-Karadâğî'ye göre de sperm, embriyo ve yumurta bağış sözü konusu olan taşıyıcı annelik uygulamalarında çocuğun annesi yumurta sahibi kadındır.¹³⁹ Çağdaş İslâm hukukçularından Süfyân b. Ömer Burkia'ya göre ise yumurta bağış ile gerçekleşen taşıyıcı annelikte çocuğun nesebi sperm sahibi kocaya ve yumurta sahibi kadına bağlanır. Nesep, taşıyıcı annenin kocasına ve yumurta sahibi kadının kocasına bağlanmaz. Çünkü bu çocuk onların sperminden oluşmamıştır.¹⁴⁰

Değerlendirme: Heterolog yöntemler tercih edilerek yapılan taşıyıcı annelik uygulamaları, durumu her yönden karmaşık hale getirmektedir. Kanaatimizce yukarıda da ifade edildiği gibi burada da doğuran kadın anne, firâşla ilgili şartlar gerçekleştiyse bu kadının kocası babadır. Eğer bu koca kısırca, çocuğun nesebi sadece doğum yapan kadından sabit olur. Sperm ve yumurta sahibi kişilerden nesep sabit olmaz. Onlar, firâş hadisi ve zina hükümleri gereği çocuktan mahrum kalırlar.

3.2.4. Evlilik İçi Taşıyıcı Annelikte Nesep

Evlilik içi taşıyıcı annelik uygulamasında baba, sperm sahibi olan kocadır. Bu hususta çağdaş İslâm hukukçuları hemfikirdir.¹⁴¹ Ancak İslâm hukukçuları arasında, doğan bebeğin annesinin kim olacağı tartışma konusu olmuştur.¹⁴² Normal taşıyıcı annelik konusunda annenin kim olacağı tartışması burada da bulunmaktadır.¹⁴³

¹³⁶ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 238; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasıla bi'l-ukm ve'l-incâb*, 490; Ârif, *Taşıyıcı Anne*, 396; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/445; Burkia, *en-Nesebü*, 466-467.

¹³⁷ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 238-239; Selâme, *Etfâlü'l-enâbîb*, 145.

¹³⁸ Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 912.

¹³⁹ Karadâğî, *Kazâyâ fıkhiyye*, 259.

¹⁴⁰ Burkia, *en-Nesebü*, 466-467.

¹⁴¹ Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 240; Sâlihî, *et-Telkîhu's-sinâi*, 113; Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 845; Medhacî, *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*, 2/828; Hâcirî, *el-Ahkâmü'l-muttasıla bi'l-ukm ve'l-incâb*, 451; Şüveyrih, *Ahkâmu't-telkîhi gayru't-tabîi*, 1/433; Burkia, *en-Nesebü*, 461; Kersûn, *Dirâsâ tıbbiyye muâsıra*, 262; Şimşek, *Taşıyıcı Annelik*, 80.

¹⁴² Bâr, *Tüp Bebek*, 94; Âmir, *Ahkâmü'l-İştibâh*, 240-241; Burkia, *en-Nesebü*, 461; Sâlihî, *et-Telkîhu's-sinâi*, 113-114; Hatîb, *Sübûtu'n-nesebi*, 316-318.

¹⁴³ Sâlim, *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid*, 506; Zehra, *el-İncâbu's-sinâi*, 172-173.

Değerlendirme: Kanaatimizce evlilik içi taşıyıcı annelik meselesinde sperm sahibi erkek doğuran kadının kocası olduğu için babadır. Diğer taşıyıcı annelik yöntemlerinde olduğu gibi doğum yapan kadın annedir. Daha önceki belirtilen görüş ve gerekçeler burada da geçerlidir.

Sonuç

Modern bir problem olan taşıyıcı annelik uygulaması hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de, hadislerde ve klasik fıkıh kaynaklarında hüküm yoktur. Çağdaş İslâm hukukçuları ve araştırmacıları bu modern uygulamaya kayıtsız kalmayıp bunun fikhî hükümünü ve bu uygulama neticesinde doğan çocuğun anne ve baba cihetinden nesebini tespit etmeye çalışmışlardır.

Taşıyıcı annelik uygulamasının fikhî hükmü hakkında ihtilaf bulunmaktadır. İslâm hukukçularının çoğunluğu, içerisinde birçok sakıncayı ve zararı barındıran bu uygulamanın câiz olmadığını savunmuşlardır. Bazıları ise bunun, çocuğu olmayanlar için bir tedavi yöntemi ve zaruret olduğunu öne sürerek câiz olduğunu söylemişlerdir. Kanaatimizce sedd-i zerâi ilkesi gereği zararı faydasından çok olan bu uygulamadan uzak durmak daha doğrudur.

Taşıyıcı annelik uygulamasının câiz olup olmadığına karar verilmesi, problemi çözmeye yetmemiştir. Bu uygulamanın fikhî hükmünün belirlenmesinin dışında doğan çocuğun anne ve baba cihetinden nesebinin belirlenmesi de problem teşkil etmektedir.

Taşıyıcı annelik uygulaması sonucu doğan çocuğun anne cihetinden nesebinin belirlenmesinde ihtilaf bulunmaktadır. İslâm hukukçularının çoğunluğu nesebin doğum yapan kadından yana, bazıları da yumurta sahibi kadından yana sabit olması gerektiğini söylemişlerdir. Doğum yapan kadının anne olduğunu savunan çağdaş İslâm hukukçuları genetik bağı esas almak yerine hamilelik ve doğum esnasında çekilen sıkıntıları ve zahir durumu esas almışlardır. Onlara göre doğum her durumda anne cihetinden nesebin belirleyicisidir. Yumurta sahibi kadının anne olduğunu savunun İslâm hukukçuları ise genetik bağı esas almışlardır. Onlara göre genetik bağ doğumdan daha önemlidir. Her iki görüş sahipleri de bir kadını nesep yönünden anne olarak görürken, diğer kadını sütanne gibi görmüşlerdir. Kanaatimizce doğuran kadın annedir. Çünkü anne deyince hamilelik ve doğumda çekilen sıkıntılar akla gelir. Anneyi babadan ayıran fark budur. Firâş hadisinde verilen mesaj, genetik bağı her zaman belirleyici değildir. Daha önce konuyla ilgili bahsedilen Kur'an ayetleri de bu konuda yol göstericidir. Zira Kur'ân-ı Kerîm kıyamete kadar her konuda insanlara bir rehberdir. Kanaatimizce annelik genetik bağla değil de doğumla belirleneceği için DNA testinin bu hususta bir etkisi olmayacaktır.

Taşıyıcı annelik uygulaması sonucu doğan çocuğun baba cihetinden nesebinin belirlenmesinde de ihtilaf bulunmaktadır. Bu uygulama sonucu doğan çocuğun baba cihetinden nesebi taşıyıcı annenin evli olup olmamasına göre değişebilmektedir. Taşıyıcı anne evliyse; birinci görüşe göre taşıyıcı annenin kocası, ikinci görüşe göre yumurta sahibi olan kadının kocası babadır. Her iki görüş sahiplerinin de firâş hadisine dayanarak anne olarak belirledikleri kadının kocasını baba olarak kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Üçüncü görüşe göre çocuğun baba cihetinden nesebi yoktur ve nesep sadece anneye bağlanır. Bu görüş sahiplerinin taşıyıcı anneliği zina gibi gördükleri için nesebin sadece anneye bağlanmasını uygun gördükleri anlaşılmaktadır. Dördüncü görüş sahiplerine göre babanın kim olduğu duruma göre değişebilir. Eğer doğan çocuğun taşıyıcı annenin kocasından olmadığı kesinse nesep sperm sahibi erkeğe bağlanır, bu kocadan olma imkânı varsa firâş dikkate alınır. Bu görüş sahiplerinin somut verileri ve ihtimalleri dikkate alarak hüküm verdikleri anlaşılmaktadır. Kanaatimizce doğum yapan kadın anne olduğu için onun kocası, ilgili şartlar gerçekleşmişse firâş hadisi gereği babadır. Eğer firâşla ilgili şartlar gerçekleşmemişse zina hükümleri geçerli olur ve çocuğun nesebi sadece doğum yapan kadından yana sabit olur. Bu konuda bir tereddüt varsa DNA testine başvurulabilir.

Taşıyıcı anne evli değilse; birinci görüşe göre çocuğun nesebi sadece anneden yana sabit olur. İkinci görüşe göre taşıyıcı annenin kocası olmadığı için bu durum meçhul nesep olarak değerlendirilir ve çocuğu ikrâr eden sperm sahibi kocadan nesep sabit olur. Kanaatimizce birinci görüş daha doğrudur. Sedd-i zerâî ilkesi gereği taşıyıcı anne olmaya gönüllü bekâr kadını ve evli çiftleri böyle gayrimeşru işleminden uzaklaştırmak için onların arzularına göre hüküm vermemek en doğrusudur.

Evlilik içi taşıyıcı annelik uygulamasında da annenin kim olduğu tartışmalıdır. Kanaatimizce bu uygulama da yaygın olan taşıyıcı annelik gibi değerlendirilmeli ve anne cihetinden nesep buna göre belirlenmelidir. Birden çok karısı olan koca, aynı zamanda doğuran kadının kocası olduğu için firâş hadisi gereği baba olarak kabul edilmelidir.

Heterolog döllenme ile gerçekleşen taşıyıcı annelik uygulaması, üreme sürecine çok sayıda şahıs dâhil olduğundan karmaşık bir meseledir. Kanaatimizce bu uygulamada doğum yapan kadın anne, bu kadının kocası firâşla ilgili şartlar gerçekleşmişse baba kabul edilmelidir. İlgili şartlar gerçekleşmemişse nesep sadece doğum yapan kadına bağlanmalıdır. Bu durumda sperm ve yumurtasını veren bireylerden yana nesep sabit olmaz. Onlar çocuktan mahrum kalırlar.

Doğum yapan kadın anne olarak, kocası baba olarak kabul edilse de yumurta sahibi kadını ve sperm sahibi erkeği tamamen yok saymak kanaatimizce doğru bir

yaklaşım değildir. Aksi takdirde doğan çocuk kız ise sperm sahibi erkekle; çocuk erkek ise yumurta sahibi kadınla evlenmelerine cevaz verilmiş olur. Bu sebeple yumurta sahibi kadını evlenilmesi haram olan sütanne gibi; sperm sahibi erkeği de evlenilmesi haram olan zina yapan erkek gibi kabul etmek gerekir.

Bu çalışmada taşıyıcı anneliğin fikhî hükmü ile taşıyıcı annelik sonucu doğan çocuğun anne ve baba cihetinden oluşan problemler ele alındı. Bu bağlamda taşıyıcı annelikle ilgili fikhî görüşler, doğan çocuğun nesebinin kime bağlanacağı hususundaki tartışmalar ve bu görüşlerin gerekçeleri ortaya konulup bir sonuca varılmaya çalışıldı. Kanaatimizce oluşacak tüm sorunlardan bireysel ve toplumsal manada etkilenmemek için sedd-i zerâî ilkesi gereği taşıyıcı anneliğin câiz olmadığını söylemek daha doğru olacaktır. Üreme konusundaki sorun için dinen izin verilen başka yöntemlere başvurmak veya bunun bir imtihan olduğunu bilip sabretmek problemi çözecektir. Çocuğun anne cihetinden nesebi konusunda ilgili Kur'an ayetlerini ve ilk dönemlerden itibaren belirlenmiş icmayı esas alarak doğuran kadını anne olarak belirlemek, yumurta sahibi kadını da evlenilmesi haram olan sütanne gibi değerlendirmek problemi çözecektir. Çocuğun baba cihetinden nesebi konusunda fıkıh âlimlerinin ittifak ettikleri firâş hadisini esas almak, eğer firâşla ilgili şartlar gerçekleşmemişse ve ikrâr, beyyine gibi diğer delillerle de nesebi belirlemek mümkün değilse kötü bir uygulama olduğundan zina hükümleri gereği çocuğu sadece anneye bağlamak problemi çözecektir. Bunun dışında sperm sahibi erkeği evlenilmesi haram olan zina yapan erkek gibi değerlendirmek gerekecektir.

Kanaatimizce İslâm hukuku açısından taşıyıcı annelikle ilgili problemlerin sadece meselenin fikhî hükmünü vermekle, çocuğun nesebini anne ve baba cihetinden tespit etmekle bitmeyecektir. Makalenin sınırları izin vermediği için ele alınamayan bazı konular da bulunmaktadır. Taşıyıcı annelik meselesiyle alakalı bu ve benzeri çalışmaların da yapılması tavsiye edilir:

1. Taşıyıcı anneliğin maslahat ve mefsedet yönünden detaylı bir şekilde ele alınması ve bir sonuca varılması,
2. Taşıyıcı annelik sonucu doğan çocukla ilgili hidâne, velayet, miras, mahremiyet, radâ gibi fikhî hükümlerin detaylı bir şekilde ele alınması ve bir sonuca ulaşılması,
3. İslâm ceza hukuku açısından taşıyıcı annelik meselesinin incelenmesi ve bir cezayı gerektiriyorsa kimleri kapsayacağı,
4. DNA testi ile taşıyıcı annelik arasındaki ilişki.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çıkar Çatışması/Competing Interests: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder./The author declare that have no competing interests.

Finansman/Funding: Yazar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder./The author acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça

- Ahmed, Ahmed Muhammed Lütfî. *et-Telkîhu's-sinâi beyne akvâli'l-etıbbâu ve erâe'l-fukâhâ*. İskenderiyye: Dâru'l-Fikri'l-Câmia, 2006.
- Akar, Kemal. *Soybağı Tespiti*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015.
- Atar, Fahreddin. *Fıkıh Usûlü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 8. Basım, 2010.
- Âl-i Uleyve, Münâ Saîd Tâhâ. *el-Ahkâmu'l-fıkhiyyeti't-tıbbiyye el-hâssatü bi'l-cenîn ve't-tıfl*. Riyad: Dâru'l-Yâsir, 2017.
- Âmir, Ali Abdurrahman. *Ahkâmü'l-iştibâh fi'n-nesebi fi'l-fıkhi'l İslâmî*. Kahire: Dâru's-Selâm, 2012.
- Ârif, Ârif Ali. "Taşıyıcı Anne veya Kiralanmış Rahim Konusunda İslami Bir Bakış". çev. Esra Rahat Özer. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 17 (Nisan 2011), 389-414.
- Bâr, Muhammed Ali. *Din ve Tıp Açısından Tüp Bebek*. çev. Adil Bebek. İstanbul: Nesil Yayınları, 1989.
- Bâr, Muhammed Ali. "et-Telkîhu's-Sinâi ve Etfâlü'l-Enâbîb". *Mecelletü Mecmei'l-Fıkhi'l-İslâmî* 2/1 (1986), 269-303.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm İbnü'l-Muğîre el-Cu'fi. *el-Câmiu's-sahîh ve hüve'l-câmiu'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasar min umûri Rasûlillâhi (s.a.v) ve sünenihî ve eyyâmihî*. thk. Muhammed Zübeyr b. Nâsir en-Nâsir. 9 Cilt. Beyrut: Dâru't-Tavki'n-Necâ, 1422.
- Burkîa, Süfyan b. Ömer. *en-Nesebü ve medâ te'sîru'l-müsteciddeti'l-ilmiyyeti fi isbatihî*. Riyad: Daru Künuz-i İşbiliya, 2007.
- Cübûrî, Ahmed Halef Süleyman. *Ahkâmu't-telkîhu's-sinâi ve bunûki'l-menî ve'l-ecinneti fi'l-fıkhi'l-İslâmî*. Amman: es-Sivâki'l-İlmiyye, 2015.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı - DİYK, Din İşleri Yüksek Kurulu. "Taşıyıcı Annelik Uygulaması ve Böyle Bir Yolla Doğan Çocuğun Annesi, Nesebi, Mirası, Mahremiyeti ve Velayetinin Dini Hükmü Hakkında". Erişim 21 Şubat 2024.

- <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/Karar/4482/tasiyici-annelik-uygulama-ve-boyle-bir-yolla-dogan-cocugun-annesi-nesebi-mirasi-mahremiyeti-ve-velayetinin-dini-hukmu-hakkinda>
- Dindar, Kübra Nur. “Taşiyıcı Annelik Yoluyla Doğan Çocuğun Soybağına Uygulanacak Hukuk ve Kamu Düzeni Etkisi”. *Fasikül CEHAMER Aylık Hukuk Dergisi* 12/132 (Kasım 2020), 13-32.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş’as es-Sicistânî. *es-Sünen*. thk. Ebî Tûrâb Âdil b. Muhammed - Ebî Amr İmâdüddîn b. Abbas. 8 Cilt. Kâhire, Dâru’t-Te’sîl, 2015.
- Erdoğan, Mehmet. “IV. Oturum Dinî Açıdan Problem Oluşturan Tıbbî Meseleler II”. *Gün-cel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı II*. haz. Mehmet Bulut. 157-188. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 3. Basım, 2010.
- Erol, Yasemin. *Yapay Dölllenme Yöntemleri ve Taşiyıcı Annelik*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2012.
- FDİ, Fetâvâ Dâru’l-İftâ. “Hüküm’r-rahmi’l-bedîl izâ kânet sâhibetü’r-rahmi zevceten uhrâ linefsi’z-Zevc” (1246 nolu, 20 Eylül 2015 tarihli fetva). Erişim 16 Şubat 2024. <https://www.dar-alifta.org/ar/ViewResearch-Fatwa/246/%D8%AD%D9%83%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%AD%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%AF%D9%8A%D9%84-%D8%A5%D8%B0%D8%A7-%D9%83%D8%A7%D9%86%D8%AA-%D8%B5%D8%A7%D8%AD%D8%A8%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%AD%D9%85-%D8%B2%D9%88%D8%AC%D8%A9-%D8%A3%D8%AE%D8%B1%D9%89-%D9%84%D9%86%D9%81%D8%B3-%D8%A7%D9%84%D8%B2%D9%88%D8%AC>,
- Görgülü, Ülfet. “Taşiyıcı Annelik-Fıkhi Bir Bakış”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 15 (Nisan 2010), 197-208.
- Görgülü, Ülfet - Demir, Zekiye. “Üreme Turizmi Yoluyla Kadınların Nesneleştirilmesi-Dinî Perspektiften Bir Değerlendirme-“. *Journal of Analytic Divinity* 7/1 (Haziran 2023), 9-27. <https://doi.org/10.46595/jad.1266651>
- Gürbüz, Nagehan. *Biyotıp Hukukunda İnsan Onuru*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014.
- Hâcirî, Sâra Şâfi Saîd. *Ahkâmü’l-muttasıla bi’l-ukm ve’l-incâb ve men’i’l-haml fi’l-fikhi’l-İslâmî*. Beyrut: Dâru’l-Beşâiri’l-İslâmiyye, 2013.
- Haskefî, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdurrahman el-Hanefî. *ed-Dürü’l-muhtar şerhu tenvîru’l-ebşâr ve câmiu’l-bihâr*, thk. Abdunnaîm Halîl İbrâhim Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1423/2002.

- Hatîb, Yâsîn b. Nâsır b. Mahmûd. *Sübûtu'n-nesebi dirâsetü mukârane*. Cidde: Dâru'l-Beyânî'l-Arabî, 1987.
- İbn Kudâme, Muhammed. *el-Muğnî*. thk. Tâhâ Muhammed ez-Zeynî. 10 Cilt. Kâhire: Mektebetü'l-Kâhire, 1388/1969.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâleddîn Muhammed b. Mükerrerem b. Ali el-Ensârî. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru's-Sâdir, ts.
- İbn Rüşd, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Hafîd el-Kurtubî el-Endelüsî. *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*. thk. Muhammed Şâkir. 2 Cilt. Kâhire: Mektebetü'l-Hânicî, 3. Basım, 1415/1994.
- İbnü'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. 4 Cilt. thk. Âmir Hasan Sabrî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Kaan, Enver Osman. *Günümüz Fıkıh Meseleleri*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2021.
- Karadâğî, Ârif Ali Ârif. *Kazâyâ fıkhiyye fi nakli'l-a'zâi'l-beşeriyye*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 2012.
- Karadâğî, Ali Muhyiddîn - Muhammedî, Ali Yusuf. *Fıkhu'l-kazâyâ't-tıbbiyyeti'l-muâsıra dirâse fıkhiyye tibbiyye mukârane*. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2006.
- Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekr b. Mes'ûd el-Hanefî. *Bedâiu's-sanâi' fi tertîbi's-şirâi'*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986.
- Kayar, Sümeyye. *İslam Hukuku ve Türk Medeni Hukuku Açısından Sahih Evlilik Akdi Dışında Oluşan Nesep ve Ortaya Çıkan Sonuçlar*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Kersûn, Abdulhalîm İbrahim. *Dirâsâ tibbiyye muâsıra fi manzûri'l-fıkhi'l-İslâmî ve'l-kânûni'l-vaz'î*. İskenderiyye: Mektebetü'l-Vefâi'l-Kânûniyye, 2015.
- Kırkbeşoğlu, Nagehan. *Soybağı Alanında Biyoetik ve Hukuk Sorunları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2006.
- Maçın, Hasan “Taşıyıcı Anneliğin Fıkhi ve Etik İmkânı Üzerine Bir Deneme”. *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi* 7 (Ekim 2020), 53-70.
- Medhacî, Muhammed b. Hâil b. Gaylân. *Ahkâmu'n-nevâzil fi'l-incâb*. 2 Cilt. Riyad: Dâru'l-Kunûzi'l-İşbiliyya, 2011.
- Metin, Sevtap. *Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk*. İstanbul: Betim Yayınları, 2019.
- Metin, Sevtap. “Yörüngesinden Çıkan Tabiat: Etik, Sosyal, Psikolojik ve Hukuki Görünümleriyle Taşıyıcı Annelik”. *Sağlık Hukuku Makaleleri II*. haz. İstanbul Barosu Yayın Kurulu. 7-54. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2012.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-muhtâr*. thk. Mahmûd Ebû Dakîka. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2007.
- Muhammedî, Ali Muhammed Yûsuf. *Ahkâmun'n-neseb fi's-şerîati'l-İslâmiyye*. Devha: Dâru'l-Katari bin Fecae, 1994.

- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-Sahîh*, thk. Merkezü'l-Buhûs ve Tekniyyeti'l-Ma'lûmât - Dâru't-Te'sîl. 8 Cilt. Kâhire, Dâru't-Te'sîl, 1435/2014.
- "Neseb". *el-Mevsûati'l-fikhiyye*. ed. Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şüûni'l-İslâmiyye. 40/231-256. Kuveyt: Evkâfû'l-Kuveyt, 2001.
- Nomer, Haluk N. "Sunî Döllenne Dolayısıyla Ortaya Çıkabilecek Nesep Problemleri". *M. Kemal Oğuzman Anısına Armağan*. 545-594. İstanbul: Beta Yayınları, 2000.
- Nüceymî, Muhammed b. Yahya b. Hasan. *el-İncâbu's-sinâi beyne't-tahlîl ve't-tahrîm*. Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân, 2011.
- Özer, Esra. *Hanefî ve Şafîî Mezhepleri Çerçevesinde İslâm Hukukunda Nesep*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Paçacı, İbrahim. "IV. Oturum Dinî Açısından Problem Oluşturan Tıbbî Meseleler-II". *Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı II*. haz. Mehmet Bulut. 157-188. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Psalti, İv. *Tüpteki Bebek*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Sâlihî, Şevkî Zekeriyâ. *et-Telkîhu's-sinâi ed-dâhilî ve'l-hâricî beyne's-şerîati'l-İslâmiyye*. Kâhire: el-İlm ve'l-Îmân, 2005.
- Sâlim, Ferec Muhammed Muhammed. *Vesâilü'l-ihsâbi't-tıbbiyyi'l-müsâid ve davâbituhû: dirâse mukârane beyne'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kânûni'l-vaz'î*. İskenderiyye: Mektebetü'l-Vefai'l-Kanuniyye, 2012.
- Selâme, Ziyâd Ahmed. *Etfâlü'l-enâbîb beyne'l-ilmî ve's-şerîa*. Beyrut: ed-Dâru'l-Arabiyye li'l-Ulûm, 1996.
- San'ânî, Muhammed b. İsmâil el-Emîr. *Sübülü's-selâm*. thk. Târik b. Avazillah b. Muhammed. 8 Cilt. Riyad Dâru'l-Âsime, 1422/2001.
- Soysal, Esra Kartal. *Posthüman Dünyada Üreme Felsefi Bir Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2023.
- Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahman. *el-Eşbâh ve'n-nezâir fî kavâidi ve'l-furûi fikhiyyeti's-Şâfiyye*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983.
- Süleymân, en-Nahvî. *et-Telkîhu's-sinâi fî'l-kânûni'l-Cezâirî ve's-şerîati'l-İslâmiyye ve'l-Kânûni'l-Mukârane*. Cezayir: Câmîati'l-Cezâir 1, Külliyyetü'l-Hukûk, Doktora Tezi, 2010-2011. <http://biblio.univ-alger.dz/jspui/handle/1635/12228>
- Şeybânî, İbnü Ebî Tağlib Abdükâdir b. Ömer. *Neylü'l-Meârib bi-şerhi delîlü't-tâlib*. thk. Muhammed Süleymân Abdullah el-Eşkar. 2 Cilt. Kuveyt: Mektebetü'l-Fellâh, 1403/1983.
- Şimşek, Ayşe. *İslam Hukuku Açısından Taşiyıcı Annelik*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

- Şimşek, Ayşe. “İslâm Hukuku Açısından Taşiyıcı Annelikte Meşruiyet Tartışmaları”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 24 (Ekim 2014), 241-266.
- Şirbînî, Muhammedü'l-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti meânî elfâzi'l-minhâc*. thk. Ali Muhammed Muavviz - Adil Ahmed Abdulmevcûd . 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1461/2000.
- Şüveyrih, Sa'd b. Abdulazîz b. Abdullah. *Ahkâmu't-Telkîhi Gayru't-Tabîi*. 2 Cilt. Riyad: Künûzü'l-İşbîliyye, 2009.
- Turgut, Cemile. *Yapay Döllenne Taşiyıcı Annelik ve Soybağına İlişkin Hukuki Sorunlar*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016.
- Tâhâ, Mahmûd Ahmed. *el-İncâb beyne'l-meşrûiyyeti ve't-tecrîm*. el-Mansûra: Dâru'l-Fikri ve'l-Kânûn, 2015.
- TMK, Türk Medeni Kanunu (Kanun No. 4721). *Resmî Gazete* 24607 (08 Aralık 2001). Erişim 23 Mart 2024 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4721&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.
- Yılmaz, İbrahim. “İslâm (Aile) Hukukunda DNA Parmak İzi ile Nesebin Sübûtu”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (Ekim 2013), 63-112.
- Yılmaz, İbrahim. “İslâm Aile Hukukunda DNA Parmak İzi Testi ile Nesebin Reddi”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/1 (Haziran 2017), 9-44. <https://doi.org/10.18505/cuid.288266>
- Yılmaz, İbrahim. “İslâm Aile Hukukunda Nesebin (Soybağının) Reddi”. *Marife Dergisi* 14/1 (Nisan 2014), 31-51.
- Yılmaz, Taha. *Çağdaş Türk Hukukundaki İspat Vasıtalarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2023.
- Zebîdî, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezâk el-Murtezâ. *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. 40 Cilt. Kuveyt: Matbaatü Hukûmeti Kuveyt, 2. Basım, 1407/1987.
- Zehra, Muhammed el-Mursî. *el-İncâbu's-sinâi ahkâmuhu'l-kânûniyye ve hudûduhû's-şer'iyye dirâse mukârane*. Kuveyt: el-Câmiatü'l-Kuveytiyye, 1993.
- Zîb, Ahmed. *Nazariyyetü'z-zarûretî't-tıbbiyye fi'l-fikhi'l-İslâmî ve tatbikâtuha'l-muâsıra*. Dımaşk, Beyrut: Dârul-Muktebes, 2019.